

Dr. Győri Péter:

Kirekesztettek a városközpontban

Hogyan használják a nagyvárosi köztereket a hajléktalan emberek különböző csoportjai?

Összefoglaló

- I. A köztér formális és informális szabályai
- II. Hajléktalan utak – napközben
- III. A közterületen élő emberek alvóhely-választási stratégiái
- IV. A világ peremén
- V. A hajlékkal rendelkezők viszonya a hajlék nélküliekhez – Budapest

Budapest, 2006.

„Az utcák és a metró ... azért vannak, hogy ingázzanak az emberek a lakás és az iroda között. Nem arra vannak, hogy ott aludjanak. Aludni az ember otthon szokott. ...A parkok nem főzésre vannak vagy vizelésre valók, ezeket a dolgokat, otthon szokás végezni. Mivel a köz és a magán egymást kiegészítik, a közterben végzett cselekvések kiegészítik a magántérben végzett cselekvéseket. Ez az egymást kiegészítő jelleg jól működik azoknál, akiknek megvan az az előnyük, hogy mindkettőhöz hozzájutnak. Azonban azokra nézve katasztrofális, akiknek az egész életüket közös földön kell leélniük”¹

---

¹ Waldron, Jeremy: Homelessness and the issue of freedom. *UCLA Law Review* 1991. 39:295-324.

Összefoglaló

A világ számos régiójában még ma is több millió ember él fedél nélkül, biztonságos és egészséges otthon nélkül. Alig van olyan európai nagyváros, ahol éjjel ne találkozhatnánk csövező fiatalokkal, vagy idősekkel, ahol ne lennének sokan, vagy néhányan, akik biztonságos otthon hiányában fedél nélkül töltik éjszakáikat és nappaljaikat. Azt gondoljuk, hogy ez a helyzet elfogadhatatlan és nagyon sok európai polgár is azt gondolja, hogy nem nyugodhatunk bele abba, hogy emberek otthontalanul éljenek. E közös nyugtalanság azonban nagyon is sokféle és változó intézkedésben, helyi és országos politikában nyilvánul meg. E küzdelmek egyik terepe a városi köztér, ahol az otthonnal rendelkezők érdekei, szándékai, normái gyakran összeütköznek, az otthontalanokéval, akik számára kényszerűségből a köztér egyben privát terük egy darabja is.

E látványos európai küzdelmek, helyi konfliktusok miatt döntött úgy a Hajléktalanellátó Szervezetek Európai Szövetsége (FEANTSA), hogy 2006-2007-ben nemzetközi összeállítást készít és ad közre az európai nagyvárosokban élő fedél nélküli emberek életéről, a nagyvárosi köztereken folyó konfliktusokról, a különböző helyi politikákról. Ez az írás ennek a készülő európai összeállításnak a része, valójában annak is csak az egyik fele. Az egész tanulmány arra keresi a választ, hogy hogyan használják a fedél nélküli emberek a nagyvárosi teret, ez milyen konfliktusokhoz vezet, ezek a konfliktusok milyen városi politikákban nyilvánulnak meg, illetve mennyire fedik el ezzel, vagy éppen kerülik meg ezzel a tényleges probléma megoldását: az otthontalan helyzet felszámolását.

A tanulmány jövőre elkészülő második fele fog foglalkozni a különböző szereplők konfliktusai-val, a városi közterekért folyó küzdelem bemutatásával és elemzésével. Itt nem csak az olyan akciókra gondolunk, mint az ún. aluljáró megtisztítási akciók, vagy a köztéri padok átalakításával kapcsolatban 2006. elején kirobbant ún. „karfa-vita”, hanem a városi terek átalakulásának olyan hosszabbban ható folyamataira is, ahogy az utcai kereskedők privatizálják a közterületeket, vagy éppen a nagy bevásárló központokban új, privát tulajdonban lévő közforgalmú területek jönnek létre, illetve ahogy a leromlott városrészek megújításával együttjáró dzsentifikáció megpróbál újabb és újabb csoportokat és tevékenységeket kiszorítani addigi helyéről, hogy teret adjon más csoportoknak, aktivitásoknak szokásoknak és normáknak.

Először azonban megpróbáltuk csokorba gyűjteni azokat az elmúlt években készült hazai tanulmányokat, amelyek elsősorban a fedél nélküli emberek szempontjairól szólnak. A tanulmány elején, bevezetésként röviden összefoglaljuk, hogy akár formális szabályok, akár az informális

szabályok szerint mit is tekintünk köztérnek, melyek azok a tevékenységek, amelyeket a többség elfogad, s melyek azok, amelyek végzését általában elutasítja a köztereken.

A második fejezetben az ún. „február harmadikai” empirikus szociológiai adatfelvétel alapján bemutatjuk és röviden elemezzük, hogy *napközben* hol vannak, tartózkodnak Budapest hajlék nélküli polgárai, s milyen tevékenységekkel töltik mindennapjaikat. Látni fogjuk, hogy ebből a megvilágításból részben más képet kaphatunk, mint ha csak saját közvetlen vizuális benyomásainkra támaszkodunk.

A harmadik fejezetben a Menhely Alapítvány ún Krízis autóján évek óta szolgálatot teljesítő utcai szociális munkások számolnak be tapasztalataikról, arról, hogy azok a hajléktalan emberek, akik nem a szállókon alszanak, *éjszaka* hol töltik idejüket, hol és milyen szempontok szerint keresnek meguknak fedeleket, alvóhelyet.

A negyedik fejezetben egy még speciálisabb csoport szempontjait ismerhetjük meg, azokét, akik napközben munkahelynek tekintik az utcát, az alúljárókat. A közvélemény sokszor összekeveri a koldusok és a hajléktalanok, vagy éppen fedél nélküliek csoportjait, viselkedését stb. A budapesti koldusokkal készült interjúknak azokat a részeit mutatjuk be itt, amelyek arról szólnak, hogy ők mi szerint választják ki helyüket, placcukat és a hatóságok hogyan viszonyulnak hozzájuk a „flaszter szintjén”.

Végül az ötödik fejezetben egy kisebb reprezentatív közvélemény-kutatás eserményeit ismertetjük, hogyan is gondolkodnak az otthonnal rendelkező polgárok Budapesten az általuk látható hajléktalan emberekről, mennyire támogatják, vagy utasítják el az ilyen helyzetben lévő embereket, hogyan viszonyulnak a kéregetésre-eladásra szánt, a hajléktalan emberek által írt-szerkesztett-terjesztett újsághoz (*Fedél Nélkül*), illetve mi a véleményük az ún. „karfa-vitáról”. Ez a fejezet egyben átvezet bennünket a tanulmány – még el nem készült – második részéhez is.

I. A köztér formális és informális szabályai²

A jelenleg hatályos 1999. LXIII. törvény 27.§-a alapján a „közterület: a közhasználatra szolgáló minden olyan állami vagy önkormányzati tulajdonban álló terület, amelyet rendeltetésének megfelelően bárki használhat, ... továbbá az a magánterület, amelyet azonos feltételekkel bárki használhat”.

---

² Az összefoglaló Török Ágnes - Udvarhelyi Éva Tessa: Egy tiszta város piszkos lakói. A köztéri szegregáció és a tisztaság összefüggéseinek antropológiai vizsgálata Budapesten, ELTE TáTK Kulturális antropológia szak, 2005. disszertációja alapján készült.

A Fővárosi Közgyűlés rendelete szerint (59/1995, X. 20.) a budapesti közterületek „*alapvetően a közösség céljait szolgálják, s e célok elérésére azonos feltételek szerint bárki által igénybe vehető*”.

E szerint:

„(1) *A közterület rendeltetésének megfelelő célra bárki szabadon használhatja,*

(2) *A közterület rendeltetészerű használata mások hasonló célú jogait nem csorbíthatja,*

(3) *Rendeltetésétől eltérő célú a közterület használata, ha a használatát a közterület vagy annak meghatározott része mások általi rendeltetészerű igénybevételét az e rendeletben megfogalmazott módon akadályozza*”

Vagyis a közterületet szabad rendeltetésének nem megfelelő módon is használni, de ehhez külön engedélyt kell kérni az önkormányzattól. Ilyen, közterület-használati hozzájárulást igénylő tevékenységek például: a távbeszélőfülke telepítése, építési munkával kapcsolatos létesítmények telepítése, árusítással kapcsolatos tevékenységek és létesítmények, a turisztikai hasznosítás, stb.

A formális szabályok mellett működnek informális szabályok is arra vonatkozóan, hogy mit tekintünk köztérnek és ott mit szabad csinálni.

A Budapesten megkérdezett járókelők erre ilyen válaszokat adnak:

a köztereken „*akárki akármit csinálhat*”;

„[a közteret] *mindenki használhatja, senki tulajdonában nincs, azt lehet csinálni, amit a törvény nem tilt*”;

„*a köztér, az maga a város, nem szabadna magántulajdont engedni bele*”.

„[A köztér] *egy olyan ápolat, tiszta, lehetőleg szép hely, ahova a kismama nyugodtan leviheti levegőzni a kisbabáját, ahova egy gyerek nyugodtan mehet játszani, ahol lehet ücsörögni, olvasni és beszélgetni, ahol pihenhetnek az öregek.*”

„[A köztéren] *mindent szabad, ami az erkölcsi érzékünket nem bántja és nem zavarja, és ami törvénybe nem ütközik.*”;

„*köztér az, amit akárki használhat találkozásra, beszélgetésre, szórakozásra, mindenre, amit mások tolerálnak*”

A Közterület Társaság 2004 tavaszán megrendezett beszélgetéssorozatának szervezői – többek között - a következő megállapításokat tették a közterekkel kapcsolatban: „*Ha a köztér bekebelezi a privát szférát: a totalitárius rezsimhez érkezünk. A demokratikus berendezkedés lényege, hogy képes a (szimbolikus) köztérben tartott értékekre építve fenntartani a társadalmat összetartó felelősségek rendszerét. A köztereknek olyan sokszínűeknek kell lenniük, mint annak a társadalom-*

nak, mely befogadja őket. A köztetek célja e pluralitás közvetítése, melyek megvalósításába bárki bekapcsolódhat.”³

A különböző álláspontok alapján a következőképpen lehetne összefoglalni a véleményeket arról, hogy kik használhatják a köztereket, melyek a funkciói, mit lehet a köztereken csinálni, s kié a köztér:

(1.) Kik használhatják a köztereket?: *akárki, mindenki, válogatás nélkül sok ember.* A közterek használói körét a legtöbben szinte korlátozás nélkül határozzák meg.

(2.) A köztér funkciói, mire lehet használni?: *közlekedésre, találkozásokra, ücsörgésre, olvasásra, beszélgetésre, pihenésre, közösségi érintkezésre, kapcsolatok létrehozására és fenntartására, közösségi célokra, játszásra.* Vagyis a közterek funkcióit a sokféleség, és a gyakorlati és szimbolikus funkciók keveredése jellemzi.

(3.) Mit szabad és mit nem szabad csinálni a köztereken?: *akármit lehet csinálni, [azt lehet csinálni,] amit a törvény nem tilt, szinte mindent szabad, teljesen korlátlanul használható, mindenki vigyázzon rá, illetve negatívan meghatározva, nem való a kutyasétáltatás és a padon alvás.* A meghatározások a korlátlan használatról, a másokat nem sértő használaton keresztül a nem kívánatos tevékenységekig terjednek.

(4.) Kié a köztér?: *a köztér senkié; a köztérbe nem szabadna magántulajdont engedni.* Egyáltalán nem egyértelmű, kinek a tulajdonában lévők tartják az emberek a köztereket.

Az, hogy valaki a „társadalom által elfogadott” módon használja-e a köztereket függ az éppen aktuális társadalmi konszenzustól. A társadalmi konszenzus többnyire a többség normáit, szokásait, viselkedését, elvárásait tükrözi. Eszerint a játszótér arra van, hogy a gyerekek ott játszanak, a padok arra vannak, hogy az emberek üljenek rajtuk és „kulturáltan” beszélgessenek, a buszmegálló arra vannak, hogy az emberek a buszra várjanak, „a köztereket arra kell használni, amire valók, a parkolót parkolásra, az aluljárót pedig aluljárásra”.

Akkor keletkeznek a városi köztereken konfliktusok, amikor ezeket a közmegegyezés szerinti íratlan szabályokat bizonyos csoportok megsértik: amikor a tinédzserek a játszótéren gyülekeznek cigarettázni, amikor a padokon emberek alszanak, amikor a buszmegállóban gördeszkáznak stb. Ezek a konfliktusok nem csupán a térről szólnak – hanem magáról a társadalomról, a társadalom különböző csoportjai által képviselt értékek összecsapásáról.

---

³ „Milyen tér épül itt?” A Közterület Társaság beszélgetéssorozata az A38 hajón. 2004. március 23. http://www.artitude.hu/hun/hirek/hirek_040321_a38.htm

Egy példa arra, hogy ezek a normák, elvárások hogyan változhatnak:
„régebben, amikor még kisebb voltam, úgy gondoltam, hogy természetes dolog, hogy ölelkeznek, meg csókolóznak az emberek az utcán. De amikor már lett barátom, akkor tők szegyenlős lettem. Kézen fogva járni, az még úgy rendben van, esetleg megölelni, már azt sem nagyon, de csókolózni az utcán, azt már végképp nem. Viszont a múltkor beszélgettünk az evésről, és nekem nem visszataszító az, ha más eszik, és az se ha én, de [egy ismerős mondta,] hogy a mamáját tőkre visszataszítja az, ha valaki az utcán eszik. Hogy az mennyire gusztustalan”.

A köztereken működő kifinomult szabályokra, az egyes tevékenységek és az ezeket végző csoportok érzékeny térbeli szegregációs mechanizmusaira példa a Budapest középpontjában lévő Kálvin téri aluljárón belül működő „láthatatlan határok” kiépült rendszere.

A Kálvin téren az elkülönülés/elkülönítés hármas térbeli tagozódása figyelhető meg (metró – aluljáró - utca). A téren kialakult szokások nem engedik meg a három szintet elválasztó láthatatlan határvonalak átlépését bizonyos csoportok számára. A látható és láthatatlan határvonalak átlépése a legtöbb esetben konfliktusokhoz és feszültségekhez vezet.

A szabályok az alsó szinten, a metró szintjén a legszigorúbbak. Ez a szint, az aluljáró és az utca szintjeivel ellentétben nem közterület, hanem a BKV Rt. tulajdonában álló magánterület. Itt az 1998 óta működő Metró Biztonsági Szolgálat (a „metrórendőrség”) ügyel a rendre. Feladatai közé tartozik többek közt – ugyan kimondatlanul - a nem kívánatos személyek távoltartása. Erre utal finoman a Metro-szabályzat is: *„kizárható az utazásból az a személy, aki ittassága vagy tisztátalan ruházata miatt a többi utasnak terhére lehet”.* Ez gyakran a metróba melegedni kívánó hajléktalanokat érinti, akár van érvényes jegyük, akár nincs.

A következő szint az aluljáró szintje. Innen is - a megfigyelés, az ellenőrzés, a fizikai tisztítás eszközeivel - megkezdődött bizonyos társadalmi csoportok, szubkultúrák kiszorítása. Ez a hajléktalanok esetében részben meg is történt, noha nem oly „tökéletességgel”, mint a metró területén. Az önkormányzat programja szerint: *„megkezdjük a közterületek visszafoglalását, lehetővé téve azt, hogy a budapesti polgárok, turisták, idősek és fiatalok, családok mindennapi életében e terek a találkozás, a kikapcsolódás pontjaivá válhassanak. Ezzel egyidejűleg a terek korábbi használóinak szükségleteiknek megfelelő alternatívákat - szálláshelyeket, szociális ellátást stb. - kínálunk”.* A használók körének megváltoztatása egyben a hajléktalanok térbeli kirekesztését, elkülönítését is jelenti más városlakóktól.

A harmadik és egyben legfelső szinten, az utca szintjén sokkal kevésbé összehangoltak az elkülönítési vagy távoltartási törekvések. Például sok, az aluljáróból elküldött hajléktalan húzódik meg valahol a Kálvin tér környéken, egy-egy padon vagy védett helyen. *„Csak az aluljáróból küldenek minket ki, kint már nem érdekel senkit, hogy mit csinálunk. Ott lehet bármit csinálni.*

Nem érdekli a rendőrt vagy a közterület-felügyelőt. Miért? Mert ez van kiadva nekik. Van, hogy esik az eső és akkor lent maradhatunk, de utána ha eláll, ki kell mennünk” – mondta az egyik általunk megkérdezett hajléktalan.

Összefoglalva, az aluljárók a szimbolikus küzdelem színterei is, ahol a különböző értékrendekkel és normarendszerekkel rendelkező személyek és csoportok csapnak össze az aluljárók „elfoglalásáért”, gyakorlati és szimbolikus birtokbavételéért, a használat szabályainak meghatározásáért. Az aluljáró használóinak egyes csoportjai úgy látják, hogy mások (akiket normaszegőknek tekintenek) kisajátítják az aluljárót, pontosabban annak egyes részeit, és saját igényeik szerint használják és alakítják azokat. Erre többféle reakció is megfigyelhető, a legerőteljesebben azonban a különböző eszközökkel történő elhatárolás jellemző.

II. Hajléktalan utak - napközben

1999. óta minden évben, azonos időben („február 3-án”) és azonos módszerekkel megismételjük adatfelvételünket a budapesti hajléktalan emberek körében. Ez a strukturált kérdőíves felvétel kiterjed mindazokra, akik ezen a napon a Budapesten lévő hajléktalan átmeneti szállókon és éjjeli menhelyeken alszanak, illetve akik közterületen töltik az éjszakát és az utcai szociális szolgálatok ismerik őket. Az 1999-2004. között lebonyolított hat felmérésünk mindegyike során feltettük azokat az állandó kérdéseket, amelyek a megkérdezettek társadalmi-demográfiai státuszának rögzítését szolgálták (kor, nem, iskolai végzettség, munkaképesség, jövedelem, hajléktalanként, lakástalanként eltöltött idő stb.), s emellett minden évben megkérdeztünk egy-két olyan kérdés-csoportot, amelyek a hajléktalan emberek helyzetének, életének részletesebb, elmélyültebb elemzését, dokumentálását szolgálják.

2004. február 3-án arról kérdeztük meg a budapesten tartózkodó hajléktalan embereket – összesen 2800 hajléktalan embert, közülük 500 fő töltötte előző éjszakáját utcán, közterületen -, hogy *„Hol volt és mit csinált tegnap 10 órakor és 14 órakor?”*⁴ Az erre a kérdésre adott válaszok – az adatfelvétel többi kérdésére adott válaszokkal összevetve: nem, életkor, iskolai végzettség, tartózkodási helye, jövedelmi és munka státusza stb. – igen hasznos információkkal szolgáltak.

---

⁴ Az összefoglaló *Győri Péter és a „február 3. munkacsoport”*: *Hajléktalan utak*. c. tanulmánya alapján készült. A munkacsoport tagjai: Bényei Zoltán (Menhely, 1999-2000), Breitner Péter (Menhely, 2003-2004), Gróf András (Twist, 2003-2004), Gurály Zoltán (Menhely, 1999-2004), Győri Péter (1999-2004), Mezei György (Twist, 1999-2004), Pelle József (BMSZKI, 2001-2004). A kutatásszervező Gurály Zoltán, a tanulmányok végleges formába öntője Győri Péter.

A feltett kérdéssel kapcsolatban elsősorban a következőkre kerestük a választ:

- A város mely – konkrét – területeit használják nap közben a hajléktalan emberek?
  - Meghatározható-e e területek tipológiája?
  - Vannak-e különbségek a fedél nélküliek és a szállásokon lakók területhasználatában?
- Mit csinálnak a különböző típusú területeken nap közben a hajlék nélküli emberek?
- A felmérés adatai mennyiben támasztják alá, vagy térnek el a közvéleményben kialakult „hajléktalan” képtől?
- Mennyire – milyen messzire – mozdulnak el a hajlék nélküli emberek nap közben éjszakai alvóhelyüktől?

Egy nap tükre

Az otthonnal rendelkezők többségében talán él egy olyan kép, hogy „*a hajléktalanok*” mindig az utcán vannak, az aluljárókban, vagy padokon alszanak, nem csinálnak semmit. A szociális szervezetekben dolgozók egy részében is talán él egy olyan kép, hogy „*a hajléktalanok*” mindig csak az ágyukon „hevernek” a szálláson, vagy az éjjeli menhelyekről átmennek a nappali melegedőkbe és ott egész nap ücsörögnek. A hajléktalanokról alkotott képet nyilván befolyásolja, hogy valójában mennyire „láthatóak”, vagy mennyire „láthatatlanok” a hajlék nélküli emberek egy nagyvárosban. Mennyire szerveződik idejük, életük az ún. ellátó intézmények köré, egyáltalán mennyire (milyen messzire és hova) mernek elmozdulni, mozogni a városban ezek az emberek. Ezekre a kérdésekre kerestük a választ, amikor megkérdeztük a Budapesten élő hajléktalan emberektől, hogy „*Hol volt és mit csinált tegnap 10 órakor és 14 órakor?*”

Délelőtt 10 órakor a megkérdezettek jelentős része (43 %) valamilyen intézményben tartózkodott (ez lehetett hajléktalanellátó intézmény, a saját szállójuk, de lehetett más közintézmény, orvosi rendelő stb. is). A többiek - szinte egyenlő arányban - vagy az utcán tartózkodtak, közlekedtek, tevékenykedtek (22 %), vagy a munkahelyükön dolgoztak (19,4 %). Délután kettő órakor lényegében ugyanilyen arányban tartózkodtak ezeken a helyeken (2/5 intézményben, 1/5 utcán, 1/5 munkahelyen, 1/5 egyéb helyen). Közben volt némi ki-bemozgás: a délelőtt utcán tartózkodók 1/5-e délután bement valamilyen intézménybe, miközben a délelőtt még intézményben lévők 1/5-e kiment onnan az utcára, egyéb helyre. Figyelemre méltó, hogy az összes megkérdezett 1/3-át (közel 900 embert) délelőtt és délután is valamilyen intézményben találjuk, a megkérdezettek 17 %-a nap közben egyfolytában munkahelyén van (440 ember), 400 ember (a megkérdezettek 15 %-a) tartózkodik délelőtt és délután is az utcán.

Délelőtt és délután is leginkább a 31-39 éves hajléktalan férfiak tartózkodnak az utcán, a 20-29 éves hajléktalan férfiak elsősorban munkahelyükön vannak, a 70 évesnél idősebb hajléktalan férfiak pedig igen magas arányban egész nap valamilyen intézményben tartózkodnak.

A „mi lakóink”, a „mi ügyfeleink” mások – mondhatják az egyes intézmények dolgozói, s sokszor igazuk lehet. Az egyes intézmények használói jelentősen különböznek egymástól abban is, hogy hol töltötték a kérdés előtti délutánt. Van olyan átmeneti szálló, ahol a lakók 71 %-a az intézményben tartózkodott napközben, de van olyan is, ahol csupán a lakók 13 %-a volt „otthon”. (A speciális rehabilitációs szállókon az intézményben tartózkodók aránya 68 – 98 %.) Az egyik szálló lakóinak 12 %-a, a másik lakóinak 58 %-a a munkahelyén van ebben az időben. Van olyan éjjeli menhely, ahol a lakók 52 %-a napközben az utcán tartózkodik, de van olyan, ahol csupán a 6 %-uk, a többiek dolgoznak, vagy valamilyen ellátó intézményben tartózkodnak ekkor. Az utcai szolgálatok között is nagy a különbség, hogy inkább a nap közben is az utcán tartózkodókkal, vagy a nap közben dolgozókkal, illetve az intézményeket igénybe vevőkkel tartják a kapcsolatot.

E jelentős különbségek lehetnek annak a *szelekciós mechanizmusnak* a következményei, ahogy az intézmények kiválogatják ügyfeleiket, specializálódnak bizonyos célcsoportokra, lehetnek a különböző napi *rezsim* következményei, mikor lehet – nem lehet benntartózkodni az intézményben stb. Az igazi kérdés az, hogy vajon a hajléktalanellátó intézmények szervezik-e a hajléktalan emberek időbeosztását, vagy fordítva, a hajléktalan emberek különböző stratégiájához alkalmazkodnak a különböző hajléktalanellátó intézmények. Feltételezésünk szerint egy részletesebb vizsgálat során erre is és arra is találnánk példát.

Intézmény	Hol volt tegnap koradélután?						
	utca	munkahely	intézmény	egyéb	lakás	Együtt (%)	Együtt (fő)
BMSZKI Dózsa átm.férfi	5,6	32,2	52,2	10,0		100	90
BMSZKI Dózsa átm.női	9,7	12,3	70,8	5,8	1,3	100	154
BMSZKI Alföldi átm.	12,0	16,7	63,3	4,7	3,3	100	150
BMSZKI Külső Mester átm.	6,9	57,8	29,3	5,2	,9	100	116
BMSZKI Bánya idős átm.	14,3	1,6	74,6	9,5		100	63
BMSZKI Váltóház átm.	4,9	24,6	52,5	16,4	1,6	100	61
BMSZKI Táblás átm.	15,4	29,2	41,5	10,8	3,1	100	65
BMSZKI Dózsa női fapad	20,0	15,0	55,0	5,0	5,0	100	20
BMSZKI Könyves fapad	33,3	16,7	37,9	12,1		100	66
BMSZKI Előd fapad	20,1	30,2	30,2	17,2	2,4	100	169
BMSZKI Előd védett fapad	14,3	17,1	42,9	20,0	5,7	100	35
BMSZKI utca	59,5	5,4	8,1	24,3	2,7	100	37
MV Ady átm.	2,5	55,0	37,5	5,0		100	40
Rés Pesti átm.			98,1		1,9	100	54
MMSZ Miklós átm.	17,0	57,4	12,8	10,6	2,1	100	47
Üdvhadsereg Dobozi átm.	13,6	22,7	57,6	1,5	4,5	100	66

MMSZ Borszéki rehab átm.	4,5	18,2	68,2	9,1		100	22
Menhely Vajda 3. fapad	11,4	5,7	74,3	5,7	2,9	100	70
Isola fapad	51,9	24,1	12,7	7,6	3,8	100	79
MMSZ Vonat	35,9	20,7	27,2	8,7	7,6	100	92
Tiszta Forrás fapad		56,3	34,4	9,4		100	32
Rés Podmaniczky fapad	14,3	12,2	24,5	42,9	6,1	100	49
MV Ady fapad	5,7	21,8	48,3	19,5	4,6	100	87
Fűtött utca	39,1	4,7	39,1	14,1	3,1	100	64
MMSZ utca	43,3	7,4	20,2	27,6	1,5	100	203
MV Ady utca	30,5	9,9	35,1	15,9	8,6	100	151
Tiszta Forrás utca	20,0	36,0	22,0	12,0	10,0	100	50
Menhely Práter utca	71,4	2,4	7,1	11,9	7,1	100	42
Menhely Práter utca	100,0					100	15
Együtt	23,0	18,8	41,5	13,6	3,1	100	2673

A napközbeni tartózkodási hely típusa mellett (utca, intézmény, munkahely stb.) regisztráltuk azt is, hogy Budapest mely pontján tartózkodott az adott időpontban a kérdezett. Két kérdésre voltunk különösen kíváncsiak: egyrészt arra, hogy Budapest mely kerületeiben, illetve frekventált pontjain fordul meg sok hajlék nélküli ember, másrészt arra, hogy mekkora a hajléktalan emberek „mozgási rádiusza”, milyen messze mozdulnak el alvóhelyüktől.

A nagy hajléktalanellátó intézmények városon belüli elhelyezkedését mutatja, hogy a koradélután, 14 órakor éppen valamilyen intézményben lévők 66 %-a Budapest VIII., X., és XIII kerületében tartózkodott, vagyis ebben a három kerületben többen tartózkodnak (közel hétszázan) egyszerre valamilyen intézményben, mint a főváros többi húsz kerületében együttevve. Az ugyanebben az időpontban utcán tartózkodó 500 ember 20 %-a a VIII. kerületben, 11 %-a a XIII. kerületben, több mint 5-5 %-a az V., VI., IX., X., XI., XIV. kerületekben volt éppen. Az utcán tartózkodás helyszíne tehát sokkal inkább a nagyvárosi frekventált csomópontok elhelyezkedésétől függ.

- *Az előző éjszaka közterületen alvó közel négyszáz ember 51 %-a (191 fő) délután 14 órakor is az utcán, közterületen tartózkodott, közelebről: a Blahán (29 fő), a Nyugati téren (28), a Kelenföldi pu. (11), a Kálvin téren (6), a Keleti pu. (5), a Moszkva téren (5), a Déli pu. (4), a Városmajorban (4), Andrásy úton (3), Király utcában (3), Ferenciek terén (3), Fővám téren (3), Lehel téren (3), Örs vezér téren (3), a többi helyen egy-két fő volt. Ezzel egy időben az éjszaka közterületen alvók közül minden ötödik ember éppen valamilyik hajléktalanellátó intézmény – ügyfélszolgálati iroda, nappali melegedő, vagy népkonyha - szolgáltatásait vette igénybe.*
- *Az előző éjszakát éjjeli menedékhelyen eltöltő közel nyolcszáz ember közül minden negyedik töltötte idejét az utcán délután, közelebről: a Blahán (21 fő), Dózsa Gy. út (3), Feren-*

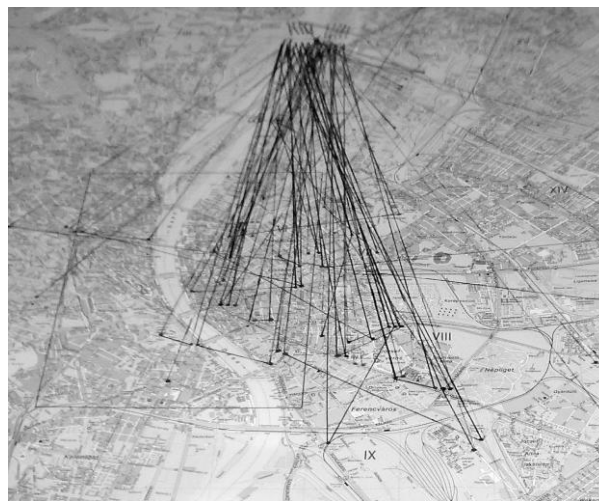
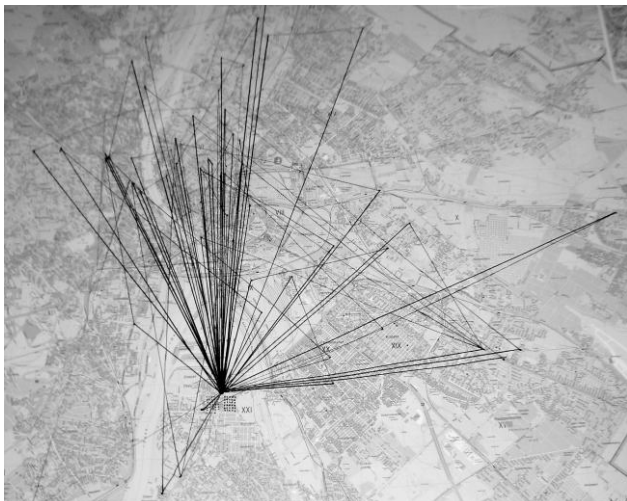
ciek terén (5), Keleti pu. (7), Kálvin téren (4), Lehel téren (4), Moszkva téren (11), Nagyvárad téren (5), Nyugati pu. (31), Városliget (5). Az éjjeli menedékhelyekre este betérők közül délután minden negyedik a munkahelyén volt, s minden harmadik valamelyik hajléktalanellátó intézményben, jellemzően nappali melegedőben tartózkodott.

- *Az átmeneti szállón alvóknak* kevesebb, mint 1/10-e volt délután az utcán, minden negyedik még a munkahelyén volt, viszont közel 2/3-uk már délután is valamelyik hajléktalanellátó intézményben tartózkodott, többnyire saját szállóján.

A felmérés azt mutatja, hogy a hajléktalan menhelyekre, szállókra bemenők, ott alvók, illetve a közterületeken fedél nélkül megálvók ugyanazokat a jellegzetes köztereket, nagyvárosi csomópontokat használják leggyakrabban, korábban, ugyanazokról a helyekről indulnak el maguknak egy intézményes, vagy éppen intézményen kívüli alvó helyet, fedelelet keresni.

Kitérő egy nem sikerült kísérletről

Mivel a 2004. évi adatfelvételből rendelkezésünkre állt a kérdés helyszíne, valamint a válaszadók előző nap délelőtti és délutáni tartózkodás helye is, ezért a „február 3-a munkacsoport” néhány tagja kísérletet tett arra, hogy – a modern technika eszközeivel felszerelve - digitális térkép és GPS-kódok segítségével megállapítsa, mekkora utat tesznek meg a hajlék nélküli emberek szállásuk és a „külvilág” felkeresett pontjai között egy-egy nap. Mennyire mozognak csak a támaszt nyújtó intézmények közvetlen közelében, vagy mennyire „merészkednek” messzebb is a városban. Végül ez a „technikai kísérlet” nem sikerült, csupán egy-egy munkatérkép készült el manuálisan: egyik egy észak-pesti, másik egy dél-budai menhely lakóinak napközbeni (minimális) mozgási rádiuszát mutatja légvonalban. Mindkét munkatérkép arra enged következtetni, hogy mind a város északi, mind a város déli pontján, meglehetősen elszigetelt környezetben lévő menhely lakói zömében „bejönnek a városba” napközben, nem maradnak az intézmény közvetlen közelében. Az is megállapítható, hogy elsősorban a pesti belső városrészeket keresik fel – munka, ügyintézés, vagy csupán „lödörgés” céljából -, sőt az is megállapítható, hogy „lakóhelyüktől” teljesen független, hogy mely pontokon fordulnak meg napközben (éjszaka akár megalhatnának a város másik végében lévő menhelyen is...)

Pillanatfelvétel utcán – szállón – munkahelyen

Évek óta elkészített adatfelvételeink egyik célja, hogy mindennapi tapasztalatainkat, benyomásainkat ellenőrizzük, szembesítsük a majdnem teljes budapesti hajléktalan társadalomról összegyűjtött információkkal, egzakt számokkal, adatokkal. Az összesített számadatokból levonható következtetések ugyan nagyon is fontosak, azonban e „számolások” korlátai is nyilvánvalóak. Ezért most nézzük meg, hogy konkrétan mit is csinált – elmondása szerint – az a 2279 budapesti hajléktalan ember az adatfelvételt megelőző délelőttön, aki erre a kérdésünkre választ adott.

Mit csinált az a 600 budapesti hajlék nélküli ember, aki délelőtt 10-kor az utcán tartózkodott?

Saját elmondásuk alapján: aludt (9 fő), feküdt az utcán (1), autóban lakik (1), éppen ébredt (1), nézelődött (5), mászkált (2), kóborolt (1), lézengett (1), levegőzött (1), kallódott (1), csavargott (9), lazált (1), állt (2), ácsorgott (1), ücsörgött (1), üldögélt (4), padon ült (7), pihent (14), vigyázott a cuccaira (2), járkált a városban (2), gyalogolt (2), sétált (78), várost nézett (1), várakozott (7), haverokkal, barátokkal beszélgetett (31), alkoholt fogyasztott, büfében volt, kocsmában volt, iszogatott, ivott, kocsmázott (együtt: 15), dolgozott (41), árult (7), virágot árult (2), szórólapozott (5), újságot árult (32), üvegezett (11), üzletelt (1), takarított (3), utcát sepert (1), gyűjtögetett (5), vasat, színesfémeket gyűjtött (3), papírt gyűjtött (3), kartonozott (1), Méhnél cuccot adtak le (2), kukázott (23), guberált (24), keresgélt (3), csikkezett (2), parkolóban autókat állított be (1), koldult (22), kéregetett (11), tarhált (7), autót pakolt (1), bokrokat vágott (1), fát szedett (1), gépezett (1), pénzt keresett (2), ebédre várt (1), ebédelni ment (1), melegedőből jött (1), zsíroskenyér osztáson volt (2), ételosztáson volt (3), sorban állt (2), sorban állt vajjas kenyérért (1), sorbanállt ebédért (1), melegedett (5), olvasott (15), evett (9), főzött, mosott (1), kereste a rendőrséget (1), lakást keresett (1), munkába ment (1), munkából ment hazafelé (1), templomba ment (1), nővéréhez ment (1), orvoshoz ment (1), munkát keresett (10), utazott (24), ügyeit intézte (6), vásárolt (13), semmi (9).

Mit csinált az az 518 budapesti hajlék nélküli ember, aki délelőtt 10-kor a munkahelyén tartózkodott?

Saját elmondásuk alapján: külön megjelölés nélkül dolgozott (436 fő), munkát keresett (13), munkafelvételre volt (3), leszámolt a munkahelyén (1), piacon árult (1), alkalmazott (1), autót vezetett (1), buszt vezetett (2), eladott (1), felszolgált (1), festett (1), fóliázott (1), guberált (1), takarított (3), lépcsőházat takarított (1), járdát separt (7), udvart söpört (1), koszorút készített (1), pakolt a piacon (3), mosogatott (1), örködött (2), barátainál dolgozott (1), oktatott (1), egyéb (19).

Mit csinált az az 1161 budapesti hajlék nélküli ember, aki délelőtt 10-kor valamilyen intézményben tartózkodott?

Saját elmondásuk alapján: aludt (69), fűtött utcán volt (4), feküdt (4), pihent (151), ébredezett (8), olvasott (76), SZTK-ban volt (2), egészségjavító rehabilitáción vett részt (2), műlábhasználat-gyógytornán (1), terápiás munkán (1), fogorvosnál volt (2), szemüveget készített (1), addiktológiai kezelésen vett részt (1), viziten vett részt (27), oltásra várt (1), bevette a gyógyszerét (1), betegszobán volt (1), lábadozik (1), tüdővizsgálaton vett részt (9), kezelés alatt állt (33), kötözésen volt (4), véradás (1), vérvétel (1), orvosnál volt (53), zárójelentésre várt (2), WC előtt ült (1), WC használatért szedett pénzt (1), barátját várta (3), beszélgetett (25), feleségét látogatta (1), gyerekére várt (2), ebédjegyre várt (1), ebédért állt sorban (1), ételosztáson volt (1), evett (111), főzött (9), mosott (40), takarított (10), vasalt (1), körmöt vágott (1), tisztálkodott (34), öltözködött (6), TV-t nézett (45), számítógépezett (2), zenét hallgatott (1), kártyázott (8), kávézott (12), üdítőzött (1), kézimunkázott (1), könyvtárban olvasott (4), sakkozott (4), melegedett (74), sorban állt (4), munkát keresett (20), igazolványt csináltatott (5), személyi igazolványt készített (6), lakhatását intézte (1), segílyt intézett (1), bejelentkezett a szállóra (1), nyugdíját intézte (2), szociális munkással beszélgetett (1), postán volt (2), ügyeit intézte (81), dolgozott (32), tanult (10), tanított (3), pakolt (1), parkettázott (1), polcot szerelt (1), üldögélt (5), várakozott (11), semmit (5), gondolkodott (1).

Csak annyit fűznénk hozzá ehhez a tevékenység-sorhoz, hogy a hajlék nélküli emberek mindennapi tevékenységei között is fontos helyet foglalnak el az otthonhoz, otthon-pótlékhoz kapcsolódó tevékenységek, a "házi tevékenységek" – legyenek akár utcán, nappali melegedőben, éjjeli menhelyen, vagy átmeneti szállón. Mindenképpen elgondolkodtató, hogy milyen sok tevékenység szól a passzív, céltalan időtöltésről, semmittevésről. Figyelemre méltó, mennyien vannak elfoglalva egy-egy nap egészségügyi problémáik, illetve legkülönbözőbb hivatalos ügyeik intézésével. Végül azt is regisztrálhatjuk, hogy a közelebről meg nem nevezett munkavégzés mellett elsősorban gyűjtögető és nagyon alacsony presztizsű munkákat említene a megkérdezettek.

Nyolc óra munka, nyolc óra pihenés, nyolc óra szórakozás

2004-ben megkérdeztük a budapesti hajlék nélküli embereket, hogy „*Mennyi időt (hány órát) töltött tegnap...*” alvással, szórakozással, munkával, sorban állással stb. 2004. február 3-a „teg-

napja” hétfőre esett, a válaszok tehát egy átlagos téli hétköznap napi időmérlegének általános bemutatására alkalmasak.⁵

A megkérdezettek egy nap átlagosan pontosan 8 órát töltenek alvással. Napi 5,3 órát töltenek szórakozással, TV-nézéssel, tisztálkodással, evéssel-ivással. Munkával átlagosan csak 3,4 órájuk telik el, s ezt bizony meghaladja a közlekedésre, ügyintézésre, sorban állásra fordított napi idő, ami 3,9 óra.

A hajlék nélküli nők kicsit többet alszanak, több időt töltenek tisztálkodással, evéssel-ivással, mint a hajléktalan férfiak, viszont sokkal kevesebb időt köt le napjukból az aktív munkavégzés.

A munkavállalást korlátozó betegséggel rendelkező hajléktalan emberek naponta átlagosan alig 2 órát töltenek valamilyen munkavégzéssel, viszont a többieknél több időt töltenek alvással és majdnem napi hat órájuk telik el szórakozással, TV-nézéssel, tisztálkodással – evéssel-ivással.

A napi több, mint két óra közlekedés, majdnem egy óra ügyintézés, s éppen egy óra sorban állás minden csoport közös jellemzője.

A megkérdezettek közül 1300 ember állt sorban előző nap valahol, valamiért. Közülük 500 fő megfordult népkonyhán, nappali melegedőben, vagy más hasonló hajléktalanellátó ponton, 600 fő ügyeket intézett, a többiek máshol álltak sorba.

„Új és kifejező életforma-határ rajzolódik ki a nélkülözők és a biztonságos egzisztenciák között: a meddő várakozás, a sorban állás. El tudja-e kerülni az ember, vagy nem? Talán nem is érdemes elmondani, hogy ezek a hosszú várakozások, ezek a sorok nem csak időt rablók, hanem meg-alázók is, rögtön beállítják és megerősítik a viszonyt a várakozó és a várt között: az alattvalói, a méltóságot gyilkoló hatalmi alakzatot - szinte függetlenül attól, hogy a „várt” aztán hogyan viselkedik, és hogyan dönt. De félek, hogy kevés „várt” személyben - hivatalnok, háziorvos, hajléktalanokat ellátó szociális munkás - ébrednek kínzó érzések amiatt, hogy mennyire méltatlan hely-

⁵ Az időmérleg vizsgálatok speciális módszertani problémáit itt nem részleteznénk. Lásd erről: Szalai Sándor: Idő a mérlegen, Gondolat, Budapest, 1983. Azt azonban megemlítenénk, hogy a megkérdezettek sokkal pontosabban be tudtak számolni előző napjukról, mit ahogy azt előzetesen feltételeztük.

Az elemzés során mindig a kérdezett „teljes sokaság, teljes napi időmérlegéről” szólunk, vagyis azokkal is számolunk, akik nem végezték az adott tevékenységet.

Tevékenység	Nem végzett ilyen tevékenységet tegnap (%)
ügyintézés	73
munka	54
szórakozás	55
sorban állás	53
TV-nézés	43
egyéb	42,5
közlekedés	16
tisztálkodás, evés-ivás	2,5

zetben vannak ügyfelek „ott kinn” a folyosón, az előcsarnokban, az utcán. Elvégre ezeknek, a várakozóknak idejük aztán bőven van...”⁶

Ha a megkérdezett hajlék nélküli emberek teljes körét tekintjük, akkor a nyolc óra munka helyett három és fél óra munkát találunk, a nyolc óra pihenés (alvás) megvan, a nyolc óra szórakozás helyett 1,4 óra szórakozás, 1,7 óra TV-nézés, 2,2 óra tisztálkodás-evés-ivás és 3,9 óra sorban állás-ügyintézés-közlekedés jut osztályrészül.

---

⁶ Solt Otilia: Szociálpolitika alulnézetből. Nyitóelőadás a fővárosi szociálpolitika jövőjéről rendezett konferencián, Budapest, 1996. december 17.

	Mennyi időt fordított tegnap az egyes tevékenységekre? (összes válaszadó) (óra)									
	Munka	Ügyintézés	Sorban állás	Közlekedés	Tisztálkodás, evés, ivás	TV nézés	Szórakozás	Egyéb	Alvás	Együtt
Nem										
férfi	3,60	,64	,90	2,28	2,17	1,76	1,46	2,27	8,01	22,99
nő	2,47	,73	1,05	2,36	2,30	1,68	1,05	3,33	8,29	23,23
Iskolai végzettség										
8 ált. alatt	1,40	,33	1,00	2,36	2,17	2,13	1,07	2,95	8,65	22,09
8 ált.	3,22	,57	,93	2,34	2,19	1,79	1,20	2,48	8,26	22,90
8 ált.+tanfolyam	3,43	,82	1,00	1,98	1,85	1,46	1,36	2,71	7,90	22,51
szakmunkás	3,76	,73	,87	2,27	2,22	1,72	1,54	2,26	7,98	23,26
érettségi	3,37	,80	,92	2,27	2,18	1,72	1,56	2,61	7,80	23,15
érettségi +szakma	2,71	,21	,29	1,57	1,50	1,71	1,14	4,86	9,00	23,29
főiskola	4,57	,59	1,30	2,01	2,37	1,26	1,49	2,01	7,39	23,02
egyetem	3,83	,50	,58	2,17	2,26	1,35	1,96	3,08	7,48	23,29
A hajléktalanná válás óta eltelt évek										
egy éven belül	4,00	,85	,98	2,37	2,17	1,47	1,24	2,39	7,88	23,24
több mint egy éve	4,37	,72	,91	2,39	2,01	1,91	1,30	2,10	7,26	22,98
több mint öt éve	3,64	,67	,85	2,31	2,09	1,69	1,45	2,21	8,31	23,18
több mint tíz éve	2,94	,62	,99	2,37	2,20	1,77	1,66	2,64	8,15	23,30
Munkavállalást korlátozó betegség										
igen	2,20	,65	,90	2,12	2,25	2,03	1,60	2,83	8,44	22,96
nem	4,46	,67	,91	2,44	2,14	1,45	1,21	2,13	7,73	23,06
Mondták-e már Önre, hogy cigány?										
igen	3,48	,63	,93	2,41	2,15	1,59	1,24	2,51	7,89	22,72
nem	3,35	,65	,90	2,24	2,20	1,79	1,44	2,41	8,13	23,06
Együtt	3,40	,65	,92	2,29	2,19	1,74	1,39	2,46	8,06	23,03

	Mennyi időt fordított tegnap az egyes tevékenységekre? (a tevékenységet végzők) (óra)									
	Munka	Ügyintézés	Sorban állás	Közlekedés	Tisztálkodás, evés, ivás	TV nézés	Szórakozás	Egyéb	Alvás	Együtt
Nem										
férfi	7,46	2,44	2,04	2,71	2,23	3,04	3,14	4,17	8,08	22,99
nő	6,91	2,32	1,79	2,76	2,34	3,16	2,71	4,62	8,36	23,23
Életkor										
--- 19 éves	7,68	1,79	2,44	3,59	2,29	2,59	3,22	2,14	8,21	25,09
20 - 29 éves	7,51	2,74	1,79	2,78	2,39	2,60	3,40	4,27	7,69	23,65
30 - 39 éves	7,54	2,57	1,97	2,80	2,26	2,76	2,99	3,76	7,68	22,91
40 - 49 éves	7,28	2,41	2,07	2,89	2,20	2,82	2,91	4,14	7,89	22,97
50 - 59 éves	7,44	2,41	1,92	2,57	2,22	3,26	3,13	4,38	8,45	23,10
60 - 69 éves	6,53	1,85	1,85	2,45	2,40	3,64	3,25	4,92	8,98	22,73
70 ---- éves	6,38	1,85	2,09	2,03	2,14	3,99	2,96	5,35	8,81	22,35
Iskolai végzettség										
0			10,00	12,00	2,00		4,00	1,00		29,00
8 ált. alatt	5,76	1,86	1,91	2,96	2,23	3,78	2,82	4,54	8,65	22,09
8 ált.	7,17	2,17	1,95	2,77	2,25	3,05	2,84	4,31	8,35	22,90
8 ált.+tanfolyam	7,20	2,30	2,00	2,31	1,89	2,46	3,17	4,75	7,90	22,51
szakmunkás	7,54	2,71	1,96	2,72	2,26	3,06	3,21	4,14	8,03	23,26
érettségi	7,49	2,62	1,98	2,64	2,23	3,09	3,24	4,43	7,87	23,15
érettségi +szakma	9,50	,75	1,00	1,83	1,50	2,40	4,00	4,86	9,00	23,29
főiskola	8,08	2,08	2,61	2,31	2,45	2,58	3,43	3,65	7,47	23,02
egyetem	7,32	1,91	1,88	2,46	2,32	2,83	3,59	4,05	7,48	23,29
Munkavállalást korlátozó betegség										
igen	6,92	2,24	2,02	2,71	2,32	3,42	3,22	4,45	8,52	22,96
nem	7,60	2,60	1,96	2,72	2,20	2,69	2,97	4,17	7,78	23,06
Jövedelem típusok										
munkabér	7,75	2,33	1,91	2,42	2,17	2,49	2,82	3,76	7,54	23,36
tb ellátás	5,87	2,34	1,97	2,62	2,40	3,68	3,35	4,77	9,08	22,86
segély	5,60	2,59	2,08	2,58	2,30	3,01	3,42	4,44	8,52	22,48

A hajléktalanná válás óta eltelt évek										
egy éven belül	8,28	2,59	1,92	2,74	2,23	2,53	2,95	4,08	7,96	23,24
több mint egy éve	7,73	2,53	1,81	2,69	2,06	3,00	2,86	3,95	7,46	22,98
több mint öt éve	7,13	2,37	1,68	2,70	2,15	3,02	3,21	3,98	8,31	23,18
több mint tíz éve	6,85	2,41	2,08	2,87	2,26	3,33	3,38	4,48	8,19	23,30
Hol fog lakni egy év múlva?										
nem tudja	6,82	2,20	1,98	2,70	2,22	3,09	2,95	3,30	7,89	21,05
közterületen- fűtetlen	6,35	2,52	2,35	3,94	2,35	3,83	3,24	5,51	7,96	22,88
nem-lakásban- fűtött	6,15	3,22	1,91	3,29	2,18	3,65	2,61	7,15	7,05	21,58
alkalmi ismerős	5,25	1,80	2,35	3,15	2,65	3,03	3,28	4,32	7,88	22,96
családtagként rokonnál	7,61	2,07	1,99	2,23	2,20	2,73	3,10	4,40	8,13	23,01
al/ágy-bérlet	7,85	2,97	1,90	2,81	2,20	2,97	2,82	3,95	7,64	23,46
saját főbérlet	8,09	2,64	1,85	2,51	2,32	2,89	2,99	4,21	7,77	23,20
saját tulajdon	8,75	2,60	1,92	2,66	2,04	2,83	3,09	4,06	7,66	23,47
éjszakai szálló	6,73	2,07	2,13	2,76	2,24	2,67	2,94	3,99	8,17	23,06
átmeneti szálló	7,68	2,22	1,78	2,36	2,36	2,99	3,08	4,34	8,01	23,27
eü./szoc. intézmény	6,17	1,99	1,61	2,04	2,36	3,62	3,32	4,10	10,09	23,39
egyéb	7,63	2,72	2,33	2,88	2,09	3,03	3,46	4,64	7,93	23,37
Milyen helyzetben lesz egy év múlva?										
rosszabb	6,81	2,39	2,18	3,02	2,28	3,22	3,36	4,46	8,04	22,55
jobb	7,71	2,54	1,94	2,66	2,20	2,94	3,02	4,21	8,02	23,21
nem tudja	6,99	2,17	1,84	2,61	2,29	3,15	3,06	4,19	8,32	22,88
Kivel él együtt?										
magányos	7,47	2,39	2,02	2,68	2,19	3,09	3,06	4,20	8,25	23,10
csoport (banda)tag	6,72	2,40	1,89	2,70	2,44	3,06	3,36	4,48	7,82	22,58
családi (élettársi) kapcsolatban él	7,87	2,66	1,92	3,11	2,33	2,98	2,95	5,01	7,85	23,32
Együtt	7,42	2,42	1,99	2,74	2,25	3,07	3,09	4,34	8,14	23,05

III. A közterületen élő emberek alvóhely-választási stratégiái⁷

I. Tudatos stratégia? Sodródás? Kényszer?

A hajléktalan ember ott éjszakázik, ahol hagyják...

Ha egy településen a fedél nélküli emberek alvó helyeinek vizsgálatába kezdünk, akkor a tudatos *választás*, a *sodródás* és a külső *kényszerek* érvényesülésének különböző kombinációival fogunk találkozni. A külső kényszereket tekintve: a különböző típusú alvóhelyek mennyisége és típusai nagymértékben függenek az adott település helyi társadalmának elfogadó vagy elutasító magatartásától. A tolerancia szintje nem azonos egy-egy település különböző részein. A városlakók, és intézményeik, hatóságaik egyes területeken (pl. külvárosi romos házak, gyártelepek, erdős részek) jóval elnézőbbek, míg másutt sokkal kevésbé (belvárosi, frekventált területek, üzleti negyedek)

Úgy tűnik azonban, hogy a városi, vagy önkormányzati politikánál jóval nagyobb szerepet játszik a mikrokörnyezet szereplőinek (a környéken lakók, a közterület-felügyelők, a rendőrök, a biztonsági őrök, az újságárusok, az üzlet tulajdonosok, a munkába menő járókelők stb.) a viszonya a hajléktalanság kérdéséhez. Pontosabban, ez viszony elsősorban egy-egy konkrét utcán élő emberhez vagy csoporthoz való konkrét viszonyulást jelent. A mikrokörnyezetben a „hajléktalanság” makrotársadalmi megítélése elválik a személyesen ismert hajléktalan emberek megítélésétől. A mikrokörnyezet egy-egy tagjának olykor súlyosan elítélő véleménye van a hajléktalanokról (általában), miközben ugyanaz az ember a környezetében élő, általa személyesen ismert hajléktalan embert adományokkal segít, beszélget vele, sajnál nehéz sorsáért stb. Mindez fordítva is előfordul: ismerjük a hajléktalanság általános problémájáról toleráns, értő véleményt megfogalmazó embereket, akik azonban a környezetükben élő fedél nélküliekkel nem állnak szóba, sőt esetenként megvetik őket, és az ottlétük ellen is lépéseket tesznek.

---

⁷ Az itt következő összefoglalót Breitner Péter és társai, a Menhely Alapítvány krízis autóján évek óta dolgozó utcai szociális munkások beszámolója alapján állítottuk össze. Az utcai szociális munkások összefoglalták saját tapasztalataikat és azokat a beszélgetéseket, amelyeket munkájuk közben az utcán, közterületeken élő emberekkel folytattak.

Tapasztalataink szerint a fedél nélküli emberek konkrét alvóhelyválasztását – a külső kényszereket tekintve - elsősorban a mikrokörnyezetben élők viselkedése befolyásolja és csak másodsorban a település „hajléktalan” illetve „közterület-politikája”.

A helyválasztás egyéni indítékai

A külső, korlátozó, szabályozó tényezők mellett az alvóhely megválasztásának számos egyéni – az adott hajléktalan emberre, vagy csoportra jellemző – sajátossága van. Komoly befolyásoló hatása van az életformának, a megélhetésnek, az egészségi állapotnak, a szocializációs sajátosságoknak, a rejtőzködő vagy exhibicionista, polgárpukkasztó beállítottságnak, a különböző függőségeknek, vagy éppen a korábbi lakóhely közelségének is.

A helyválasztási stratégiákat befolyásoló egyéni tényezők között emellett speciális lélektani tényezők is szerepet játszanak. Ezek elsősorban a biztonságkeresés és önsorsrontás dimenziójában, illetve az „elfogadás-fejlesztés-építkezés”, vagy „beletörődés-önfeladás” dimenziójában írhatóak le. Nem ritka, hogy az utcai szociális munkások kifejezetten tudatalatti halálvágyat tapasztalnak egy-egy utcán élő embernél. Minden évben van egy-két ember, aki a segítség elutasítása és a halálvágy konkrét megfogalmazása után - az utcai szolgálatok minden igyekezete ellenére - ott hal meg, az adott helyszínen. Az ilyen szuicid lelkiállapot, a teljes önfeladás mindig látszik a helyszínen is.

A közterülethasználat két szélsőséges típusa

Az utcai szociális munkások tapasztalatai szerint a közterülethasználat két, szélsőséges modellje vázolható fel (a valóság nyilván sokkal differenciáltabb):

1. **az autonómok**, akik otthonná próbálják alakítani az adott közterületet, kalyibát építenek, ebben esetleg ágyuk is van, hordókból-csővekből kályhát eszkábálnak, és valamilyen színvonalú háztartást vezetnek.

Általában kisebb–nagyobb csoportokban élnek, gyakran kutyákkal is, amelyek biztonságukat is őrzik. Ők bizonyos szempontból a „legkívülállóbb” hajléktalan emberek. Elutasítják az intézményi életet, ám a mikrokörnyezetükben élő emberekkel gyakran komoly segítő, szerzőmozgó kapcsolataik vannak. Ezekre az emberekre tudatos helyválasztás és az élőhely fejlesztése jellemző, leggyakrabban erdőkben, romos házakban, volt ipartelepeken, használaton kívüli gyárépületekben találhatjuk meg őket. Általában sokáig (évekig) laknak egy-egy helyen – aminek a terület beépítése, "ledózerolása", ellehetetlenítése szokott véget vetni.

2. **a kiszorultak, sodródók, gyökértelenek**, akiknek nincs állandó helyük, ott alsznak meg, ahol rájuk esteledik, az utcán (járdán) alszanak. Ha van saját helyük, akkor az legfeljebb egy fedelet jelent számukra. Nem alakítják, nem fejlesztik az élőhelyüket. Gyakran a teljes önfeladás, a depresszió, a személyiségzavar, vagy az elmebetegség van a háttérben. A körülmények hatására változtatják helyüket, őket általában közvetlenül az utcán, a kapualjakban, az aluljárókban, vagy esetleg teljesen elbújva találhatjuk meg. A tudatos helyválasztás helyett a sodródás, az autonómia helyett a kiszolgáltatottság jellemző rájuk.

E két szélsőséges típus között a valóságban rengeteg az átmenet, azonban ezek a különbségek nagyban meghatározzák a helyszín kiválasztásában tapasztalható különbségeket is.

II. A helyválasztás legfontosabb szempontjai

A helyválasztás legfontosabb szempontjait ha összefoglaljuk, a következőket találjuk:

- A megélhetés - túlélés
  - A biztonság
  - Az intézmények közelsége
  - A régi lakóhely közelsége
  - Más hajléktalanok közelsége, vagy távolsága
- Ezekről szólunk a következőkben röviden.

A megélhetés - túlélés

A hely kiválasztásának egyik legfontosabb szempontja a megélhetés, túlélés biztosítása. A munkavégzés lehetősége, a pénz-, az élelem-, vagy más adomány megszerzésének a lehetősége mind-mind a megélhetést biztosíthatják.

Csomópontok

A városok olyan csomópontjai, mint az aluljárók, a főútvonalak, a bevásárló utcák és bevásárló központok, a piacok környéke mind ehhez a megélhetéshez nyújtanak lehetőséget. Ezek a nagy forgalmú helyek a jó adományszerzési lehetőségeken túl sokféle állandó és alkalmi típusú munkalehetőségeket is nyújthatnak. A nyitás/zárás folyamatos rakodómunkát jelent, őrzési feladatok adódnak az - ezért is ott tartózkodó - hajléktalan embereknek. A piaci büfék napközbeni időtöltést, kiegészítő munkákat, valamint ételhez-, italhoz-, és aprópénzhez jutási lehetőségeket jelentenek.

32 éves hajléktalan férfi, vidékről jött Budapestre, egy piachoz tartozó raktárhelyiségben alszik, együttal őrzi is: „Minden hajnalban pakolok a zöldségeseknél, abból megvan a napi kajára-piára való.”

A nagyvárosi aluljárók egyik fontos vonzereje – azon túl, hogy véd az eső, hó és a nagy hideg ellen – az ott folyó komoly piaci tevékenység: az engedélyezett üzletek mellett megjelenik itt a zugárusítás, a drogárusítás, a prostitúció is. E tevékenységek „kiszegítő alkalmazottaiként” lehet használni az aluljárókban tartózkodó fedél nélküli emberek: jelezze, amikor jön a rendőr, a közterület-felügyelő. Ezért cserébe élelmet, italt, kevés pénzt, vagy esetleg védelmet, biztonságot kapnak.⁸

Kocsmák

A város más részein is található hasonló besegítői vagy alkalmi munka, ezek közül legjellemzőbb a kocsmái kiszegítő munka. E tevékenységekért (poharak visszavitele, takarítás stb.) cserébe italt-ételt, napközbeni tartózkodási helyet nyújt a kocsmáros. Legtöbbször az éjszakai alvóhely is a közelben található, sőt egyes esetekben a kocsmá raktára, előtere is szolgálhat alvóhelyként. (A szívességnyújtás itt is gyakran együttjár örökös feladattal.)

Lakókörnyezet

A megélhetés fontos forrása lehet az élelem (ruha, ágynemű stb.) adományokat nyújtó helyi lakosság is. Gyakran a környéken lakó emberek (főleg magányos, idősebb emberekre jellemző) pártfogásukba vesznek hajléktalan embereket, rendszeres ételmezésben és más segítségben részesítik őket.

45 éves nő, egy lakótelepi épület előtti parkban egy kezdetleges kalyibában (botok, nylon, pokrócok) lakik: „Most hoztak le innen az ötödikről bablevest, még meleg, innen a másodikról pörköltöt, ott van (mutat a sarokba), tegnap túrós tésztát hoztak, nem is tudtam mind megenni.”

A biztonság

A rejtőzködés vagy a nyilvánosság

A fedél nélküli emberek többsége már volt valamilyen bűncselekmény áldozata, ezen belül nem ritka az erőszakos bűncselekmények aránya (verés, rablás stb.). Az utcai éjszakázás különösen veszélyes ebből a szempontból. Ezért a fedél nélküliek többsége megpróbál viszonylag biztonságos alvóhelyet találni.

---

⁸ Éppen ezért, a városi hatóságok olyan „tisztogatási akciói”, amelyek során a hajléktalan embereket (mint nem oda valókat) elküldik az aluljárókból - miközben az üzleti tevékenységek tömegét engedik az aluljárókban működni - eléggé értelmetlen és hatástalan. A szimbiotikus együttműködésből adódóan az árusok jelenléte napokon belül újratermeli a hajléktalanok ott tartózkodását is.

A rejtőzködők stratégiája: ők az erdőben, patak parton, elhagyott épületekben, gyártelepeken érzik biztonságban magukat, ahol nem talál rájuk senki. Lakják a városi csatornahálózatot, és más földalatti csőhálózatokat, elhagyott ipari létesítményeket, trafóházakat és egyéb helyiségeket.

A nem rejtőzködők stratégiája: ők egy órát sem hajlandóak éjszaka elhagyott helyeken tölteni, inkább a nagy forgalomban, a társas nyilvánosság védelmében érzik biztonságban magukat.

Ennek megfelelően mindkét típusú helyen található olyan hajléktalan embereket, akik az adott helyszín viszonylagos biztonságát emelik ki.

Egy 35-60 éves férficsapat, egy lepusztult ipartelep melletti kiserdőben maguk építette kalyibákban, sok kutyával laknak: „Bejárunk a telepre vízért, a biztonsági őr figyel ránk.”

A hely kiválasztásán kívül egyesek - az „autonómok” - más módon is megpróbálják lakóhelyük biztonságát növelni: a saját építmény (esetleg kerítés is), a kutyatartás, a csoportos együtt-lakás mind-mind biztonságot növelő módszerek.

A szégyen

Az elbújásnak, rejtőzködésnek olykor a biztonságkeresés helyett inkább a szégyen az oka. Helyzetüket, önmaguk állapotát szégyenlő embereket találhatunk a közforgalom elől elrejtett, legkülönbözőbb helyeken. A legelhagyatottabb, komor, szennyes és szemetes helyeket lakják ezek az emberek. Rájuk - az „autonómokkal” szemben - az jellemző, hogy nem alakítják át, nem komfortosítják, nem teszik lakhatóbbá és nem is takarítják a helyüket. Esetenként remetei vezeklésre, önbüntetésre utal testi szenvedésekkel terhes életformájuk.

Egy 63 éves férfi, egy külvárosi patak hídpillére alá/mögé fészkelte be magát, ahol senki sem látja, beteg, leépült, lábai fekélyesek: „Hagyjanak, nem megyek sehová, itt akarok megdöglenni...!”

A hideg

A téli „hideg napok”-on a máskor közterületen éjszakázók egy része bemegy valamelyik hajléktalan menhelyre aludni. De vannak – nem is kevesen -, akik ilyenkor is kint maradnak. A hideg nem egyszer védekezési módokat vált ki, gyakorta páratlan leleményre van szükség a túléléshez.

Néhány évvel ezelőtt egy utcai munkás team rémülten tapasztalta, hogy az egyik legforgalmasabb pályaudvar előtt, mínusz 10 fokban a puszta földön alszanak emberek - mégpedig libasorban. Nemsokára kiderült, hogy a vasút valamilyen földalatti csőhálózatának köszönhetően – ahogyan a földön alvók fogalmaztak - egy „meleg csík” található az utca alatt, s itt kellekmes 20-25 fokos a talaj.

A „hulladék hő” a távfűtési vezetékek mellett, más ipari vezetékek, létesítmények környékén, vagy akár lakóépületek rejtett járataiban, helyiségeiben szintén némi biztonságot nyújtanak ilyenkor a fagy ellen, idehúzódnak sokan a hideg elől.

Utcai szociális munkások találtak egyszer egy férfival, aki sátrat vert egy üzem szellőztető berendezésére, s míg odakinn tombolt a tél, ő alsóneműben bírta csak a benti meleget.

A „klasszikus” és leggyakoribb menedék helyek ilyenkor a különböző fűtött közösségi terek: fűtött lépcsőházak, metró-állomások, vasúti várótermek. Ezeken a helyeken azonban gyakoriak a konfliktusok: részben azért, mert ezek nem is igazi közterületek, hanem közforgalmú magánterületek (magán-, vagy vállalati tulajdonban), részben azért, mert ezeknek a helyeknek általában meghatározott, szabályozott, sokkal egyértelműbb funkciói vannak, mint az egyéb közterületeknek, ezért a fedél nélkülieket erre hivatkozva („nem arra használják a helyet, amire való”) könnyebben el lehet küldeni.

Az intézmények közelsége

Nappali melegedők, népkonyhák és különböző ügyfélszolgálati irodák környékén a padokon, a kirakatok beszögellésében, a kapualjakban alszanak a „sodródó” életet élő fedél nélküli emberek. Ők az általuk használt intézmények környékén éjszakáznak, hogy aztán nap közben könnyebben elérjék az adott szolgáltatást (esetleg minél előbb beállhassanak a sorba).

55-60 éves házaspár, éjszakáikat egy belvárosi házfalnak dőlve, ülve töltik, egyébként egész napjukat egy „nappali melegedőszerű” borozóban töltik: „este 11-kor kijövünk ide, és megvárjuk a 4 órát, aztán megyünk vissza”

A régi lakóhely közelsége

A régi lakóhely közelsége is gyakran motíválja a hely megválasztását. Ennek egyaránt lehetnek praktikus, és lélektani okai. A hajléktalanok egy része – a szegény miatt - messze elkerüli azokat a helyeket, ahol korábbi – nem hajléktalan életéből származó – ismerőseivel, rokonaival találkozhat. Mások éppen ellenkezőleg, kötődnek ezekhez a helyszínekhez. Az ismerős emberek, házak között olykor a segítség, a támogatás is jobban megtalálható. Az „otthon” védelméből olykor még marad valamennyi - a régebbi emberi, szomszédi kapcsolatok egy része. Az ilyen helyeken élők kapcsolataikkal együtt „önmagukat” is jobban megőrzik általában, kevésbé épül be a személyiségükbe a „hajléktalan identitás”.

A régi környék, régi kapcsolatok ezen túl munkát, megélhetést is nyújthatnak. Nagy előny, ha nem kell „nulláról indulnia” egy fedél nélküli embernek amikor alkalmi, vagy kiegészítő munkát keres, vagy egy zugot éjszakára.

Viszont amikor a régi környék lakói ugyanolyan elutasítóak, mint mások, akkor ez még fájdalmasabb egy hajléktalan ember számára, mint az arctalan tömeg megvetése.

Más hajléktalanok közelsége, vagy távolsága

A más hajléktalan emberek közelségének előnyben részesítése, vagy éppen elutasítása szintén megosztja a hajléktalanok mikrotársadalmát.

Vannak, akik nem fogadják el, hogy más hajléktalanok közelében éjszakázzanak, ha kell ők maguk költöznek odébb, vagy újabb fedél nélküliek jövetelekor megpróbálják elzavarni a „betolakodókat”.

Tapasztalataink szerint azonban többen vannak az „összesodródók”, akik a nagyobb védettség, a közösség nyújtotta biztonság, a magányosság elkerülése érdekében inkább másokkal közösen éjszakáznak.

Egy-egy helyszín akkor is igen kedveltté tud válni a fedél nélküli emberek számára, ha különösebb fizikai, vagy praktikus előnyei nincsenek, nem védettebb, vagy elzártabb mint a város bármelyik másik része, nincs a közelben piac vagy egyéb vonzó intézmény. Ilyenkor pusztán a társaság nyújtotta védettség, a közös sors érzése jelenti a vonzerőt. Egy-egy ilyen helyszín az állandó berendezkedés, a komfortosítás, a fejlesztés jele nélkül is hosszú évekig lakott maradhat - nagyjából azonos létszámú (5-10 fő) ott alvó emberrel, általában nagy fluktuáció mellett is.

Megélhetés/biztonság dimenziói szerint (a különböző stratégiák sémája)

		nappal	
		rejtőzködik	nem rejtőzködik
éjszaka	rejtőzködik	A	B
	nem rejtőzködik	C	D

IV. A világ peremén

A Léthatáron Alapítvány azon hajléktalanellátó szervezetek egyike, melyek időről-időre empirikus szociológiai kutatásokat is lebonyolítanak az utcán élő emberek életének, problémáinak jobb megértése és közvéleménnyel való megismertetése érdekében. A következő interjú-részletek abból a kutatásból valók, melyek a főváros utcáin tartózkodó hajléktalanokkal foglalkoztak, olyan hajlék nélküli emberekkel, akik egyben koldulással (is) tartották el magukat a kérdezés időpontjában. A kutatás során 243 mélyinterjú készült vidéken és Budapesten tartózkodó hajléktalan emberekkel. A mélyinterjúk az életútnak azokat az eseményeit vették számba, amelyek a szocializációt, a felnőtt életbe való beilleszkedést, illetve az onnan való kikerülést meghatározták. Itt most a beszélgetéseknek csak azokat a részeit válogattuk össze, amelyek elsősorban a helyszín megválasztásáról, a koldulókat ért hatósági intézkedésekről szólnak.⁹

A közvélemény gyakran azonosítja a koldusokat a fedél nélküliekkel, a hajléktalanokkal. Korábban már bemutattuk, hogy a hajléktalan emberek közül is nagyon sokan dolgoznak valahol, van „fekete” munkahelye. Az interjúkból azt is látni fogjuk, hogy a koldulással foglalkozó emberek ezt a tevékenységet is munkának, mégha nagyon szégyellni való munkának is tekintik. Ezek az emberek – elmondásuk szerint – napközbeni munkahelyüket, placcukat leginkább attól függően választják ki, hogy hol a legnagyobb a forgalom, hol remélhetnek legtöbb adományt, jövedelmet, s honnan nem kergetik el őket a hatóságok, vagy a többi kolduló ember. Az is kiderül elmondásukból, hogy milyen szimbiózisban élnek környezetükkel, az őket körülvevő többi emberrel, boltosokkal, rendőrökkel, biztonsági szolgálatosokkal. E kapcsolatokra inkább a szimbiotikus együttélés, mintsem az éles konfliktusok a jellemzőek. Alulnézetből azt is láthatjuk, hogy hogyan valósul meg, illetve nem valósul meg egy-egy, a közvélemény hatására indított, a politikusok által kezdeményezett tisztogatási akció, hogyan csorbul ki ezek éle a végrehajtó „kisemberek” – köztük a rendőrök és metropolügyelők – józan realitásérzékén, sajátos habitusán, nota bene ellenállásán.

52 éves budapesti születésű férfi egy templom előtt

Rendőrökkel volt már konfliktusod?

- Itten? Nem, egyszer bevittek, még az év elején, kérdezte a rendőr, hogy mi ez, hogy itt a kezemet tartom. Hát gyűjtök, mondom, ez van.

- *És erre ő mit mondott?*

---

⁹ A kutatást Mezei György vezette, az interjúkat és fotókat Bús Balázs készítette. A kutatásról szóló tanulmány: Terem a nyomor VI., Budapest, CD.

- Kérte a személyit, aszt bevettek 3 órára a Kecskeméti-be, aszt kiengedtek. Megkérte, hogy szedjem elő a pénzt, hogy mennyit gyűjtöttem össze, tegyem el, ne is lássa. Aztán kiengedtek.
- **Elvették a pénzt?**
- Nem.
- **Följelentettek?**
- Hát akkor jegyzőkönyvet írtak.
- **Volt már ilyen szabálysértési eljárásod?**
- Háá... most is volt reggel, 10 óra előtt.
- **Ma?**
- Ja, jött be egy rendőrnő meg egy muki.
- **Hova, a templomba?**
- Ühüm. Azt izé...ott mindjárt szólt, hogy adjak egy személyit, megnézte, vissza is adta, azt mondja, fáradjak el innen. Aszt izé, elmentek, aszt visszamentem.. Hát ez nem büntetendő. Mondtam a rendőrnek, hogy udvariasságból nyitom az ajtót, aki ad, ad, aki nem ad, az nem ad, ez mondjuk nem koldulás.
- **Ezt, hogy találtad ki, hogy nyitod az ajtót?**
- Hát, ha már egyszer ott vagyok, akkor ne unatkozzak, én jöttem rá magamtól. Kinyitom, aki ad, ad, aki nem ad, az nem ad.
- **Mikor először jöttél ide, akkor is ezt csináltad?**
- Hát akkor még kívül álltam, onnét vittek el a rendőrök.
- **A templom részéről nem szóltak még?**
- Már volt, hogy elküldtek.
- **Kik?**
- Például az atya. Fáradjak el innen. Há most mit lehet csinálni. Nem zaklatom az embereket.
- **Mennyien szoktatok lenni itt?**
- Ketten, van mikor négyen.
- **Sokan vagytok akkor?**
- Há sok.
- **Akkor kevesebbet kapsz.**
- Há nem. Engem ott tisztelnek, látják, hogy nem vagyok részeg.

%

37 éves falun született férfi

- **Mindig ide jössz a Deák térre?**
- Nem. A Moszkva tér, Batthyány tér, Deák tér.
- **Mitől függ, hogy hova mész?**
- Attól függ, honnan zavarnak el a rendőrök. A metrósokkal nincsen gond, mert azok már ismernek is.
- **Honnan jött ez az ötlet?**
- Onnan jött, hogy a Délinél kérdeztem egy nénitől, az is koldult, hogy mennyi szok magának így bejönni naponta? Hát, kisfiam, az a két-kétezeröttszáz forint meg kell, hogy legyen. Hát úgy voltam, hogy ezért a pénzért már, meg kell próbálni. Marhára szégyelltem magamat, elmentem egy ilyen kricsmiszerőségbe és elkezdtem iszogatni. Utána körülnéztem, s mondom: leülök. S összeszedtem egy nap 3.700 forintot.
- **Milyen konfliktusaid voltak koldulás közben?**
- Hát..a rendőrök nógatnak. Eleinte a metrósok is, míg nem ismertek, utána már azok is abamaradtak.
- **A rendőrök mit csináltak veled?**

- Elhajtottak, elzavartak. Egyszer bevittek, négy órát benn voltam, akkor kiengedtek.
- **Hova vittek be?**
- Ide föl a Deák térnél, ahogy jöttünk le a lépcsőn.
- **Szabálysértési eljárást nem indítottak?**
- Az adatokat azokat fölírták, aztán ne menjek a placra. Más nem volt. Azt mondták, ha még egyszer bekerül a nevem, akkor 5000 forint. Mondom jól van, még ha 5000 forintot kell fizetni, még akkor is... Ez van.
- **Most is leállsz tél elején?**
- Le.
- **Télen miből éltek meg?**
- Annyit rakunk félre, hogy meg tudjunk élni.
- **Tehát tudtok félrerakni?**
- Muszáj. Hát most úgy vagyok vele, hogy mivel egészséges embereket se nagyon veszik fel dolgozni, hát most úgy néz ki, hogy Záhonyból cigit kell szállítani...
- **Fekete meló lesz?**
- Igen.
- Megpróbáltak már más koldusok elzavarni, hogy az ő területüket foglalod?**
- Hát itt megvan az, hogy melyik kié.
- **A terület idő szerint is fel van osztva?**
- Nem. Amelyik először odamegy, az van ott míg azt a kis pénzt, ami magának kell, azt meg nem szed. Akkor jön a másik oda. Az is megkeresi a kis pénzét, és elmegy.
- **A metrósook, azok nem kérnek ezért pénzt, hogy titeket békén hagynak?**
- Van a Batthyány téren, az konyakot, ilyesmit szokott...
- **Aha, érdemes adni nekik valamit.**
- Persze.
- **S a Deák téren?**
- Itt nem.
- **A Moszkva téren?**
- Ott se. Ott a rendőrök hajtanak el.
- **A többiek is adnak? Tehát a zenészek is, meg mindenki ad valamit?**
- Muszáj neki, mert akkor ...
- **De hogy kell? Naponta, vagy...?**
- Hát mikor az van, akkor adni kell.
- **Mennyit szoktál adni?**
- Két feles konyak, azt rendben vagyunk.
- **Meghívod valahova?**
- Persze. Fölmegyünk, megiszik két konyakot, s rendben vagyunk. Kész. Muszáj, mert ha nem hívom meg, akkor úgy vagyok vele, hogy mehetek én is.
- **Tehát ők cserében azt adják, hogy ti ott maradhattok, és nem zavarnak titeket el.**
- Igen, akkor ott maradhatunk. Meg szól a rendőrnek is, hogy jól, ezt hagyjátok. Aztán hát így vagyunk. Ő is jól jár, mert lényegében őneki van benne, mit tudom én ha hárman odaülnek, vagy kettő, az már három deci konyak.
- **Pénzt nem kell adni?**
- Nem.

%

55 éves budapesti születésű férfi, templom előtt

- **Mikor jöttél el az anyádtól?**

- Hát mondom, mikor kijöttem februárban (a börtönből), azóta nem is igen voltam. Nagyon ritkán. Egyszer vagy kétszer voltam azóta otthon.

- ***S hova mentél?***

- Utcán alszok.

- ***Merrefele?***

- Összevissza. Ahol rám esteledik.

- ***Hajléktalan szálló?***

- Egyszer voltam most, valamelyik nap. Egyik haverom azt mondta, hogy oda be lehet menni, lehet mosni, minden. S a végén kisült, hogy sehol semmi.

- ***Hol kosztolsz?***

- Hát, sehol.

- ***Ingyenkonyha?***

- Nem járok. Egyszer voltam a Damjanich-ban.

- ***Miből élsz most?***

- Hát abból élek, amit kéregetek.

- ***Hol kéregetsz?***

- Templomnál. Meg üvegeket gyűjtök.

- ***Hol gyűjtögeted ezeket?***

- Kukából.

- ***Van egy fix hely, amit be szoktál járni?***

- Hát van. Az V. kerület. Volt, mikor éjszaka elmentem egész a tévé stúdióig, összejött négyszáz forint értékű üveg.

- ***Akkor üvegekből megvan a napi 400 forint?***

- Hát van, amikor megvan, van, amikor nincsen. Van, amikor sokat kell menni, és nincs semmi. Változó. Például tegnap is találtam kétszáz forintért borosüveget. Meg találtam három nagy Amstel sörösüveget, ilyen papír doboz tele volt üveggel.

- ***Mit csinálsz a holmival? Teleki térre viszed, vagy hova?***

- Nem. Hát a saját cuccom lesz. Váltás ruha, nadrág, ez, az, amaz.

- ***De hogyha találsz az üvegen kívül olyanokat, azt értékesíted, nem?***

- Azt szoktam, néha kimegyek a Bosnyák térre a piacra, de nemigen lehet menni, mert az az igazság, hogy elzavarják az embert.

- ***Ki zavar el?***

- Hát ezek a biztonsági emberek, akik ott vannak. Csak délután két órától lehet vásárolni vagy árulni.

- ***Batthyány téren nem árultál?***

- Nem lehet. Mert rendőrök elzavarnak.

- ***Egy ideig lehetet.***

- Lehetett. Csak az van, hogy a kommandósok a múltkor egy alkalommal kinn voltak, s egyik haverom mondja, figyelj ide, ne menj a Batthyányra, mert nem lehet árulni, megtiltották. Azt mondták, ha még egyszer valakit megcsípnek, akkor vége lesz.

- ***Mióta koldulsz?***

- Mióta hazajöttem.

- ***Mennyi jön össze naponta?***

- Volt amikor összejön 1000 forint. Vasárnap több mise van, egész nap itt vagyok, akkor összejön 1000 forint, 1200, 1300.

- ***Mire megy el a pénz?***

- Kajára.

- ***Iszol?***

- Nem, de szoktam néha, nagyon ritkán. Nem mindig.

- ***Ital miatt volt problémád?***

- Á, nem nagyon.
- **És hogy koldulsz a templomnál?**
- Lerakom a kalapomat, annyi.
- **Volt már problémád a koldulás miatt?**
- Nem, még csak egyszer szóltak a rendőrök, hogy fejezzem be, mert azt mondja, ha még egyszer meglátnak, ennyi lesz, meg annyi lesz. Utána azóta nem szóltak, nem is foglalkoztak velem.
- **Mások is koldulnak itt a templomnál?**
- Hát szoktak. Csak azok úgy csinálják, hogy bemennek a templomba.
- **Aluljárókban is próbálkoztál?**
- Nem.
- **A telet hogy fogod kihúzni?**
- Nem tudom. Majd szerzek egy sátrat.
- **És hová mész a sátorral?**
- Hát majd elmegyek valamerre, a hegyekbe föl... Nem tudom még, mi lesz.
- **És általában hol szoktál aludni? Padokon, vagy...?**
- Nem, este is a 11-ben aludtam.
- **A tizenegy kerületben?**
- Igen.
- **Merre?**
- Van ottan a Fehérvári úton egy orvosi rendelő. Az árkádok alatt. Beviszek három kartonlapot és ráfekszek. Nem ázik meg, oszlopok vannak.
- **Egyedül vagy mások is szoktak jönni oda?**
- Egyedül vagyok. Volt ott egy nő meg egy férfi, de azok a másik felibe szoktak lenni.
- **Haverok vannak?**
- Egy van csak.

%

56 éves budapesti születésű férfi

Mikor elváltam, akkor lettem hajléktalan.

- **És akkor hova mentél?**
- Én nem is tudom, azt hiszem a Jászai Mari téren voltam egy ideig, onnan is jártam be dolgozni.
- **És ott mi volt a Jászai Mari téren?**
- Hát egy pad volt.
- **És a rendőrök nem zargattak ezért?**
- Hát abban a téiben nem nagyon, akkor volt, ha visszaemlékszel, az a kemény tél az iszonyatos hóval. A rendőrök, szerintem, az őrsről meg a kapitányságról ki se mentek, ha egyáltalán be tudtak menni.
- **S meddig tartott ez a...**
- Hát, ahogy jött a jó idő, körülnéztem, hogy mi van a hegyen. És fölfedeztem egy volt istálló... amellest ástam egy árkot, kibéleltem...
- **Merre felé a hegyen?**
- Ez a Látóhegy. A 11-es busz végállomásától nem sokat kell menni. Többször látott ott egy idős néni, Rózsika néni, és akkor mondta, hogy miért nem megyek be abba az épületbe. Volt egy ilyen kis deszkabódészerűség. Éveken keresztül nem mertem bemenni, az le volt lakatolva. Akkor mentem már csak be, amikor letörték a lakatot, aztán betörték az ajtót is, s akkor

gondoltam, már ha így van, akkor beköltözöm. Az egy jó időszak volt, mert télen se lehetett benne fázni. Nem volt hideg.

- Onnan jártál be melózni?

- Igen.

- S a tisztálkodás?

- Hát, az a műhelyben volt mindig, meg anyám mosott rám.

- Tehát néha hazamentél.

- Hát haza nem, de tartottuk időnként a kapcsolatot.

- Onnan hova mentél?

- Vissza a hegyre. Először anyámnál próbálkoztam, hogy visszafogad, mondta, hogy menjek vissza a nőhöz. Hát aztán föl a hegy. Furcsa.

- Meddig laktál a Látóhegyen?

- Az idén májusig. Közben fölgyújtották azt a bodegát ottan,

- Szállóra soha nem mentél? És ingyenkonyha?

- Nem. Hát azért annyira... Szóval nem bírom ezeket az embereket, akik a szállón is vannak. Inkább leülök ide, koldulok, megveszem magamnak azt a kis kaját, az üdítőt.

- Hol kezdted?

- Itt a Batthyányin. Időnként átjártam a Moszkva térre. De most már évek óta csinálom. Nem megyek máshova. Néha elmentem a Ferenciek terére, de ott a rendőrök nagyon nem szerettek. Bevittek.

- S kellett fizetni?

- Kellott volna, de hát miből?

- Hogy kezdted el a koldulást?

- Hát úgy, hogy éhes voltam. Van nekem egy kis vak barátom, egy évig én kísérgettem ezt a kis vak gyereket. Föl is vittem a hegyre, ott volt körülbelül majdnem egy évig. Tulajdonképpen ő tartott el, azért kísérgettem meg ilyesmi. Akkor ő már koldult.

- Mennyit keresel a koldulással?

- Változó. Tegnap egész nap ott feküdtem a Keletiben, összesen száz forintot kerestem.

..... Meg előtte volt így nyáron: a Ferenciek terén ülök, már kétszer zavartak el a rendőrök, nem tudom hányszor a metrósok, és három órát ültem amikor egy ilyen csinos, jól öltözött nő jön le a lépcsőn. Ezek általában nem szoktak adni, tudod, úgy keresztülnéznek az emberen. És amikor a hátam mögé került, akkor beletett egy ötezerest a sapkámba. Te jó Isten!

- Kik szoktak inkább adni?

- Inkább akik kimondottan dolgoznak. Szóval az a középréteg, amelyik most már kezd tönkremenni, ezek adnak. Akinek jól megy, az úgy otthagyja az embert, meg úgy keresztül néz rajta, hogy... És aztán vannak olyanok, főleg idős nénik, rosszabbul öltözött, mint én, be van dagadva a lába, alig tud menni két bottal, s leáll előttem, és betesz 20 forintot a poharamba. Holott inkább én adnék neki egy százast a legszívesebben. Szóval ilyen is van.

- Mennyire állnak szóba veled?

- Van egy idős bácsi, aki minden nap szok jönni, mindig ad egy tízest, "hogya vagy?" – megveregeti a vállam, megsimogat. Szóval egy nagyon rendes. Akkor van egy másik, az mindig hoz valami szendvicset. Van egy doktornő, egy pszichológus, a dzsekit ő hozta. Az, ha jön, akkor két-három másodpercig elbeszélget. Mindig bedob egy kerek százast, mindig kérdezi, hogy mire van szükségem. Hát most őt se láttam napokon keresztül, mert mondanám neki, hogy hozzon lázcsillapítót, mert most már egy hónapja 38,5–39,3 között van a lázam. Úgyhogy vannak normális emberek, akik nem nézik le annyira azt a szerencsétlen csövest, vagy hajléktalant.

Mert a kettő közt van különbség. Én azért nem szeretnék arra a színvonalra süllyedni, mint amire már sokan lesüllyedtek itten. Állandóan vakaróznak, mocskosak, büzlének. Szóval, míg úgy tartom magam, küzdök, hogyha netán tán nem is sikerült kiemelkedni - mert ha reálisan

gondolkodik az ember, ebből nagyon nehéz kikerülni -, de legalább, ezt a szintet megtartsam. És ezért tenni kell valamit. Rendszeresen járni fürdőbe.

Az már egy utolsó dolog, hogy valaki ingyenkonyhára megy, és akkor ott tülekszik egy tányér levesért. Ezek között nagyon sok fiatal van, hogyha végignézed őket, és egyszerűen nem is akarnak dolgozni. Nekik jó elmenni a Moszkva térre, megenni azt a zsíros kenyeret, meginni azt a teát, utána elmenni a Damjanich utcába, megenni azt a tányér levest, a Teréz anyához, megenni azt az akármit, és akkor elvannak. Összeszedi a csikkeket, ez az élete, szóval megelégszik ennyivel. Tehát ezt akarom elkerülni. És ezért nem akarok szállóra se kerülni, főleg ilyen tömegszállóra...

- S a metrósok mennyire zargatnak, vagy mennyire lehet velük kompromisszumot kötni?

- A nyolcvan százalékuk rendes. Megszoktak már, régi bútordarab vagyok. Már tudják úgyis, hogy ha elküldenek, tíz perc múlva ott vagyok lent.

- Nem kell nekik fizetni valamit?

- Nem, egyedül a kockafejű van, amelyik mindig szórakozik: "mi lesz a konyakkal?" Mondom, majd ha megkeresem az árát, akkor megkapod. Na, hát mikor úgy jobban megszalad, akkor veszek neki egy fél deci konyakot, belenyomom a markába. Akkor van egy nagyon rendes nő, az ha meglát itt egy idegen koldust, már rohan le, zavarja el velem együtt. Meg is várja, míg fölszáll a szerelvényre. S akkor látom, hogy már jön föl, akkor én meg már megyek le. Egy évben egyszer vagy kétszer veszek neki egy tábla csokoládét, amúgy nem mondják azt, hogy ezért valami ellenszolgáltatást várnak.

- És nem ért atrocitás téged ebből az utcai életből?

- Jaj, dehogyis nem. Amennyire jók is tudnak lenni az emberek, annyira aljasak is.

- Mit csinálnak?

- A köpködéstől kezdve, a legocsmányabb megjegyzésig mindent. Ez vele jár, különben. Nem szokja meg az ember, állati rosszul esik.

- És ha befejezed a koldulást, akkor utána hova mész?

- Egy ideig még a Deák téren ücsörgök, az nem annyira huzatos és nem annyira hideg, aztán irány a Keleti. Ott a váróterem, ahol várható az, hogy a vasúti rendészet vagy a rendőrök elzavarják az embert, ha nem utas. Akkor ott bóklászok a pályaudvar területén, dohányzok.

- És este?

- Hát ez van.

- Szálláskeresés?

- Nem, ott a Keletiben általában...

- Jól ismered itt a többi koldust?

- Nem. Én ezt a nőt ismerem, a harmonikásat, de azt is csak bizonyos dolog miatt,

%

54 éves budapesti születésű férfi

Akkor ti együtt albérleteztetek, kocsmáztatok?

- Ja.

- Ingyenkonyhába is jártatok?

- Hát amikor csöveztünk, akkor igen.

- Amikor nem volt albérlet, akkor csöveztetek?

- Igen.

- Merre csöveztetek?

- Arra kifele... Imre kisállomás... Ott volt egy elhagyott raktárépület. Annak a fürdőjében teltünk.

- Ingyenkonyhákra is jártatok?

- Hát néha igen.

- **Szállóra soha nem mentetek?**

- Nem.

- **Te voltál szállón?**

- Nem. Nem is igen leszek.

- **Mióta koldulsz?**

- Három éve.

- **Hol kezdted?**

- A Deákon ültem le először, a körfolyosón. Akkor evvel a szöveggel írtam egy tabellát: Beteg feleségem gyógyításához köszönöm a segítséget. Akkor ez még igaz volt.

- **Volt már gondod a koldulásból?**

- Időnként adódik.

- **Rendőrök? Volt szabálysértési ügyed?**

- Most akartak tegnap, tegnapelőtt, azt hiszem.

- **Hogy zajlik egy ilyen? Bevisznek, és akkor mit csinálnak?**

- Nem visznek be. Egyszer vittek be, de nem a koldulásért.

- **Hát?**

- Hanem hogy nem volt flepnim. Mert hogy elaludtam, és lenyúlták az összes táskámat meg az irataimat. Voltam bent, húsz percet, oszt kidobtak. Hát mit tud tenni velem?

- **Metrósok?**

- Hát ott lent nem szoktam koldulni. Én fönt a pesti lépcsőn szoktam. Csak azért költöztem el onnan, mert annyi a csöves ott már, hogy...

- **Hol, a Deák téren?**

- Nem. A Nyugatiban, ott koldultunk mi.

- **Mindig ilyen magányos farkasként koldultál?**

- Csak úgy, duóban.

- **Nem is próbáltak meg kihasználni?**

- Nem.

- **Más koldusok nem próbáltak meg elűzni a helyedről?**

- Hát úgy időnként kísérleteznek, de hát elküldöm a kurva anyjába, meg végeredményben tudják, hogy kicsit bolond vagyok.

- **Most télen hol aludtál?**

- Ezt ugyanabban a héderben, ahol a Marcsival laktam. Gy.-n. Hát szerettek bennünket, mert normálisak voltunk. Tiszták, főztünk-mostunk. Kipengettük a lakbért. Meg nem voltak olyan családi háborúk no.

- **Mennyit szoktál összekoldulni naponta?**

- Valamikor már három kilónál otthagynom az egészet, és megyek csikkezni. De ezt a izét, hogy mennyit koldulok össze, ezt nem lehet kiszámítani...., , mondjuk hétfőn nagyon megszaladt. Akkor a Nyugatinál fél óra alatt vagy hét kiló összejött.

- **Most az Oktogonon voltál és nem a Nyugatinál.**

- A Nyugatiban nem szoktam lenni, csak este. Ide járok már...

%

38 éves miskolci születésű férfi, egyik karja hiányzik

...felemelték az albérletet, s akkor feljöttem Pestre, s azóta itt vagyok.

- **Hova mentél aludni?**

- Aludni? Lépcsőházakba.

- **De a szállóra nem mentél?**

- Nem.

- **Még soha nem voltál szállón?**

- Nem is akarok bemenni. Hallottam róluk egy-két dolgot. Inkább elmegyek a Havannára, ki Kőbányára, Kispestre. Vannak lépcsőházak.

- **És a ház tetejére mész föl aludni, vagy bent a lépcsőházba.**

- Bent a lépcsőházban a legutolsó, a liftháznál.

- **Ott a Havannán a tetőtérben is vannak jó kis helyek.**

- Igen. A Havannán ott igen.

- **A lakók nem berzenkednek?**

- Volt olyan például, hogy kihozták a kávé, a felső szinten, akiket megismertem. És akkor mondtam, hogy nem kell kávé, nem kérek. S amikor reggel mentem ki, ott volt a reggeli. Egy zacskóban zsömlé, vaj, szalámi meg ilyenek.

- **Miből éltél akkoriban?**

- Akkor még kaptam a segélyt.

- **És amikor az lejárt?**

- Akkor már abból, amit most csinállok.

- **Utána kezdted árulni a Fedél nélkült?**

- Nem, tavaly kezdtem árulni. Hát a koldulásból.

- **És hol koldulsz?**

- Deák téren, a Ferenciek tere, meg a Kálvin téren.

- **És hogyan koldulsz?**

- Kirakom a poharat oszt...

- **Tehát pohárral.**

- Kiállok oldalra, hogy ne zavarjam a forgalmat, s aki ad ad, aki nem ad, az nem ad.

- **Mennyi szokott összejönni?**

- Ez nagyon változó. Hónap elején akkor jobb, akkor van, amikor egy nap két-hármezer forintot is beszedelek. A hónap végén meg már jó, ha az ezer-ezerötszáz forintot szedem meg.

- **És minden nap kimész?**

- Hétfőtől–péntekig igen. Szombat–vasárnap az pihenőnap.

- **Voltak konfliktusaid a koldulásból?**

- Még nem.

- **Tehát más koldusokkal?**

- Nem.

- **Nem akartak elzavarni esetleg?**

- Nem.

- **És a rendőrökkel?**

- A rendőrökkel azokkal volt.

- **Mi?**

- Azok elküldenek.

- **S akkor mit csinálsz?**

- Elmegyek, aztán félóra múlva visszamegyek.

- **Feljelentettek már téged?**

- Nem. Csak mondják, hogy hagyjam el a Metró területet. Akkor fogom magam elmegyek és eljövök ide, vagy elmegyek a Kálvin térre.

- **Van a helyek között különbség? Tehát a Kálvin tér, Ferenciek tere kereset szempontból melyik jövedelmez jobban?**

- A Deák tér a legjobb. Mert forgalmasabb. De úgy, hogy délután olyan kettőtől.

- **Meddig?**

- Kb. 4-ig, 5-ig. A Ferenciek tere az úgy 11-től 2-ig jó. A Kálvin tér az meg változó.

- **Miért jó szerinted a Ferenciek tere 11-től 2-ig?**

- Nagyobb a forgalom.

- **Vannak, akik rendszeresen adnak neked?**

- Vannak, persze. A Deák téren vannak. Itt is van egy-kettő, de a Deák téren többen vannak.

- **Szóba is állnak veled?**

- Persze. Beszélgetünk, és mondjuk várom az újságot, akkor megkérdezik, hogy mikor jön a legközelebbi, mikor jön friss.

- **Mi volt a legnagyobb pénz, amit idáig kaptál?**

- Ezer forint. Tavaly karácsonyra, meg idén januárban.

- **Hogyan találtál rá az újságra?**

- A Deák téren összeismerkedtem az ottani bandával

- **És ők adják neked az újságot?**

- Nem, ott bent a Kürt utcában a Dundi -.

- **Tehát ők mondták, hogy a Dundihoz mehetsz, és ő ad újságot.**

- Persze.

- **Mennyit tudsz eladni naponta az újságból?**

- Ez is változó, van amikor egy nap eladok tizenötöt-húszat.

- **Mennyi jön be az újságeladásból?**

- Általában ötven meg száz forintokat adnak érte.

- **Ha eladsz mondjuk tízet, akkor ezer forint körül?**

- Igen. Ritkán van, amikor adnak ötszáz forintot. De az nagyon ritka az újságért. Eddig az volt a legtöbb, amit adtak.

- **Kik veszik ezt az újságot? Változó ez teljesen?**

- Változó, persze.

- **De tudják az emberek, hogy miről szól ez az újság?**

- Akik rendszeresen veszik, azok igen.

- **És mit csinálsz, hogyha elfogy? Akkor újból bemész és kérsz?**

- Nem, nem. A Deák téren van egy fénymásoló, s ott le van adva mindig egy darab újság, és bemegyünk és másoltatunk.

- **Mennyiért másolják?**

- Húsz forint egy újság. Négy oldal, négyszer öt forintért.

- **És az, hogy ott a Deák téren többen is árulják ezt az újságot, az nem rontja a piacot?**

- Nem, egy helyen nincs sok ember, el van osztva. Egy helyen egy-két ember ül csak.

- **Most hol alszol?**

- Most? Hát most, ha nem esik az eső, akkor kint a Madách utcában. Padon. Ott a Madách tér mögött.

- **Ja, itt bent a belvárosban.**

- Persze. Ha nem esik az eső. Ha meg esik, akkor van egy lépcsőház, akkor odamegyünk be.

- **Tehát most nem mész ki külvárosokba?**

- Nem. Ha jön a rossz idő, akkor esetleg.

- **És többen vagytok?**

- Most egy másik sráccal vagyok együtt. Úgy hárman voltunk, amíg el nem ment a leányzó, most maradtunk ketten.

- **Mit gondolsz, kik koldulnak?**

- Egy párat ismerek, koldulnak itt olyanok is, aki nincs is rászorulva.

- **És a romániaiak?**

- Hát azok meg a legrosszabbak.

- **Miért?**

- Átjönnek ide, és akkor csoportosan mennek, mennek az emberek után. Szabályszerűen futnak és rángatják. Pláne fent a busz pályaudvaron az Erzsébet térnél. És ezért nem szólnak a rendőrök. Azért, hogy mi itt lent állunk, nekünk szólnak. Nekik nem szólnak. Biztos védve vannak, nem tudom miért.

54 éves falun született férfi

Hogy kerültél be oda?

- Öt éve. Hát akkor a Mezei Gyuri volt az ÚJCSAKŐ-nek a főnöke..., bekerültem a Fóti útra, aztán ki, akkor elmentünk a garázsba, közben lebontották a garázst, kikerültünk az utcára. Elkerültünk a szigetre, Hajóra. Hajón voltunk egy idejűt, a Máltaikén. Egy telet. Utolsó nap zavartak el, lementünk a Délibe, akkor vagonoztunk. Utána igen hűvös kezdett lenni, meg hajtottak a rendőrök is, akkor mentünk ki a Dankó utcába, nyolckerületbe. Akkor még nem volt különösebb hideg, csak az állandó sorbaállás. Állandóan rostokolni, hideg volt. Akkor már le voltam robbanva, lábra is.

Most itt találkoztunk a Ferenciek terén a templomban. Rendszeresen koldulsz?

- Ez nagy tévedés, ez nem koldulás. Koldulni az koldul, aki odamegy akárkihez és azt mondja, hogy segítsen ki egy pár forinttal.

- Hogy hívnád akkor?

- Ezt? Aki segít, segít, aki nem segít, nem segít. Én ha kapok, elfogadom, akkor is megköszönöm, és ha nem kapok, akkor is megköszönöm, és kinyitom az ajtót.

- Ezt mióta csinálod?

- Ezt? Másfél hónapja.

- Miséknént mennyi jön össze?

- Mennyi? Mondom, ez változó, volt, hogy elmész 250-300 forintig, apróban. Na, de azon is túl kell adni minél előbb, beváltani, mert a rendőrség kijön és elkap, bevisznek, elveszik tőled a pénzt.

- Volt már ilyen?

- Személy szerint nekem még nem, Ferikének már volt benne része, és nem is volt olyan nagy pénz.

- Az egyháziak nem zavarnak el titeket?

- De, a rendészek.

- Vannak itt rendészek?

- Hogyne.

- Ez rendszeres?

- Van, mikor rendszeres.

- Rendőrségi ügyed volt már?

- Rendőrségi ügyem? Hát erről ne beszéljünk, volt.

- Más templomokhoz is szoktál járni?

- Nem, csak ide.

- Dél és délután négy óra között mit csinálsz?

- Ülünk.

- Itt a téren?

- Igen. Ülünk a padon, ha olyan idő van.

- A pénzt mire költöd el?

- Cigaretta, amit nem volna szabad, nem volna szabad, meg étel.

- Hogy jött az ötlet, hogy idejössz a templomhoz?

- Feritől. Egyszer eljöttem ide, mert itt kínálják a konzervet...

- Kik?

- A papok adnak konzervet. Egyszer beálltam, azt mondom, hát ez egy jó hely. Kaptam egy konzervet kaptam, kettő zsemlét.

- Ezt mikor adják?

- Reggel 8 órakor. Már előttem voltak ott sokan, akik jártak ide, azt mondtam, megpróbálom. Ha kapok, kapok, ha nem kapok, nem kapok. Na de hát ez, mondom, nem régóta van.

- **Előtte?**

- Akkor üvegeztem, illetve üvegeztünk. Üvegeztünk Pasaréttól kezdve, még Húvösvölgytől kezdve mindenütt, végig. Naponta mentünk 40-50 km-t.

- **Ez nehéz lehetett a lábaddal.**

- Persze, Ez ment télen-nyáron, sokszor már mindennel átkötöttük a lábunkat, hogy ne érezzük.

%

58 éves vidéki városban született férfi

Egy kicsit azért tud menni, nem?

- Egy kicsit, egy nagyon kicsit. A boltig elmegyek, a másik oldalon van az a bolt, ott szoktam venni valamit, valami kaját. Addig elmegyek. Bemegyek a pályaudvarra. Nehéz menni a lépcsőn, ott a legnehezebb. Ennyit szoktam menni.

- **Tavalyl még jobban tudott járni?**

- Hááát... egy kicsikét jobban.

- **És most nem tudna elmenni a Dózsa György útig?**

- Elmenni el tudnék, csak az a baj, hogy egész nap mennék, akkor meg ki kolduljon? Senki nem koldul nekem addig. Akkor meg mit eszek? Enni kell, azt még a nyomoréknak is kell. Valamit enni.

Mennék én... már régen meg is kellett volna csináltassam a személyi igazolványomat. Meg kikérni megint a nyugdíjas igazolványt. Régen meg kellett volna legyen, de nincs rá idő. Egy egész nap, míg elmegyek meg visszajövök. Nem úgy megy. Régen... régen elmentem volna... fél óra. Metróval fél óra, nem?

- **És most nem tud lemenni a metróba?**

- Le tudok, de sok idő. Át kell szállni még a Deák térnél, az egy fél nap nekem most.

- **Milyen barátokkal járt?**

- Jó. Jó haverok voltak mindig is, csak hát utána már nem tudtam menni sehova. Bekerültem a kórházba, utána kész, vége mindennek.

- **Elhagyták a barátai?**

- Hát el, mert jó pár évig nem voltam. Ne is lássanak így, nyomorékon, koldusnak.

- **Nem látogatták meg a kórházban?**

- Á, akkor már nem nagyon tartottuk a kapcsolatot.

- **Voltak más barátai?**

- Volt egy pár. Nem olyan jó barátok, haverok. Együtt ittam velük.

- **Ivócimborák?**

- Igen.

Mennyi rokkantnyugdíjat kap?

- Kilenycezer-háromszáz forintot. De elveszett az igazolvány, azóta nem kapok egy fillért se. Azóta kényszerülök koldulni.

- **Azelőtt nem koldult?**

- Nem. Azelőtt nem.

- **Egyből erre a helyre jött?**

- Először ide jöttem... utána voltam a másik oldalon. Voltam a Deák téren is egyszer, de elküldtek. Elküldtek onnan, és nem akarok messzire menni, mert az is egy fél nap, hogy elmenjek valahova. Még ide is alig tudok kijönni.

- **És nem volt furcsa vagy szokatlan, amikor először elkezdett koldulni?**

- Hááát, de, ... de furcsa volt. Nem koldulnék én, csak hogyha muszáj. Amikor muszáj, akkor nincs más, muszáj. Nem akarok éhen halni. Többre jut, csak éppen, hogy ne haljak éhen, oszt annyi.

- **És ruhákat honnan szokott szerezni?**

- Adományból, segélyadományból. Van a Dózsa György úton ilyen... ilyen adomány, szoktak hozni ruhákat, oszt onnét veszem. Most már jön a tél is. Ez a baj. Mert ha nem jönne, akkor még nem is lenne olyan nagy baj.

- **Ennyi ruhája van csak, amennyi most magán van?**

- Ennyi. Ennyi. Nem is kell több, mit csináljak vele. Csak ellopják, Kimosni úgyse tudom, mert nincs hol. Nem kell több. Ami rajtam van, az megvan, el nem veszik. Koszos, hát szégyellem, ez az igazság, koszos a ruhám, nem tudom kimosni.

- **Mikor mosott utoljára?**

- Ó, meg se tudom már mondani. Régen. Nagyon régen.

- **Elhagyta a dolgait? Vagy ellopták?**

- Elhagytam, ellopták. Mindent elloptak egy szállón. Mindent ellopnak, ahogy elalszik az ember, nem tudja, hogy mi marad meg reggelre. Nem marad semmi.

- **A szállón nem voltak barátai?**

- Hát, nem nagyon. Volt egy pár, egy-kettő, akivel úgy megvoltam, jobban megvoltam, de nem barát ott senki, mindenki ellenség. Nem lehet bízni senkiben. Mára még barát, holnap meg, hogyha megtudja, hogy van egy kis pénzed, akkor meg elveszi, akkor ki a barát? Senki.

- **Gondoltam, hogy szomorú a sorsa. És most sincs senki, akivel jóban van?**

- Most senki. Senki az égvilágon.

V. A hajlékkal rendelkezők viszonya a hajlék nélküliekhez – Budapesten

A kutatás háttere és céljai

A Studio Metropolitana Kht. a Double Decker Kft-vel együttműködve rendszeres telefonos adatfelvételt végez a budapesti lakosság körében a Fővárosi Önkormányzat számára. A kutatássorozat célja a fővárosiak véleményének megismerése különböző, aktuális, Budapesthez kapcsolódó témakörökben. Az adatfelvételre évente hatszor kerül sor. Jelen adatfelvétel során a hajléktalanok lakossági megítélésének témakörét jártuk körül¹⁰.

A kérdőív ennek megfelelően a következő kérdéseket tartalmazta:

- Különféle társadalmi csoportok helyzetének megítélése, a hajléktalanok csoportjának viszonyítása más rétegekhez
- Különféle társadalmi csoportok támogatásának szükségessége, arra való rászorultságuk megítélése
- Adakozási szokások a budapesti lakosság körében
- Adakozási szokások hajléktalanoknak
- Hajléktalanok problémájának megoldására felvetett intézkedések lakossági megítélése
- Hajléktalanokkal kapcsolatos attitűdök a budapesti lakosság körében

A kutatás módszertana

Az adatfelvétel standard kérdőívvel, kérdezőbiztosok segítségével, telefonon keresztül történt. A teljes reprezentatív minta 300 főt tett ki. A mintába 18 éves vagy ennél idősebb budapesti lakosok kerülhettek be. A megkérdezett háztartások véletlenszerűen kerültek a mintába, a háztartáson belüli kiválasztás (nem, életkor, iskolai végzettség szerint) a KSH adatoknak megfelelően kvóta segítségével történt. A kutatás 2005. december 19-20-án zajlott le.

A kutatás eredményei

A budapestiek – saját bevallásuk szerint - szívesen adakoznak: **szinte minden fővárosi úgy vallott, hogy szokott adakozni. Legtöbbsen a hajléktalanokat és a súlyos betegségben szenvedőket támogatják.** Míg a hajléktalanokat jobbra közvetlenül, elsősorban pénzzel és természetbeni adományokkal segítik, addig a súlyosan betegeket inkább közvetetten, intézményeken keresztül.

---

¹⁰ Az összefoglaló a Studio Metropolitana Urbanisztikai Kutató Központ, Hajléktalanok Budapesten, Kutatási jelentés, 2005. december 23. alapján készült.

Akik közvetlenül pénzzel támogatják a hajléktalanokat, többnyire havonta 1-3 alkalommal teszik ezt, míg azon budapestiek harmada, akik természetbeni adománnyal (élelmiszerral, ruhával, takaróval stb.) támogatják a hajléktalanokat félévente teszik ezt, míg több mint negyedük ennél ritkábban.

Napjainkban többféle, hajléktalanok által árusított újság is forgalomban van (Fedél nélkül, Flaszter stb), melyekről a **fővárosiak közel fele vallott úgy, hogy szokta vásárolni valamilyiket. A többség nem fogadja el az újságot a pénzéért cserébe**, vagy van, amikor elfogadja, van, amikor nem. Azok többsége, aki elfogadja az újságot ilyen helyzetben a hajléktalan árusítótól, csak átfutja a lapot, míg harmaduk alaposan átolvassa.

A hajléktalanoknak való adakozás egyik kulcskérdése, hogy milyen tényezők alapján választják ki a budapestiek azt a hajléktalant, akit segítenek. A budapestiek számára a legfontosabb tényező a hajléktalanoknak való adakozás során az **udvariasság**, és a **szimpátia**, valamint fontosnak érzik, hogy olyan hajléktalant támogassanak, **aki nem tűnik alkoholistának**. Egyesek éppen a szerencsétlenek, lerongyolódottnak tűnő hajléktalant támogatják szívesen, mások ellenkezőleg, inkább azt, aki még hajléktalanként is rendes embernek látszik, míg néhányuk zsebét mind a két szélsőség, a nagyon szerencsétlenek és a nagyon rendesnek tűnő kéregető is képes megnyitni. A budapestiek háromötöde vallott úgy, hogy szívesebben ad, **ha közvetlenül gyalogosan szólítják meg** (természetesen inkább azok számára fontos ez a tényező, akik gyakran közlekednek gyalogosan), ugyanakkor **nem örülnek annak, ha metróban, buszmegállóban, vagy éppen az autóban ülve szólítják meg őket**. E két utóbbi variáció főként a menekülési lehetőség hiánya miatt zavarja a megkérdezetteket: ilyen helyzetben kényszerítve érzik magukat, hogy adjanak a kéregetőnek, amely megfosztja őket a szabad választás lehetőségétől, így frusztrációkat okoz sokukban.

Míg **az öregeknek szívesebben adakozik a budapestiek fele**, addig a gyerekekkel vagy kutyával kéregetők kevesek számára szimpatikusak. A **gyerekekkel vagy kutyával kéregetők** magas száma miatt azonban úgy tűnik, hogy **bár bevallottan nem szívesen támogatják őket** a budapestiek, nem szeretik, ha még náluk is kiszolgáltatottabb helyzetben lévőkkel próbálják meg a járókelőket nagyobb adakozási kedvre serkenteni, mégis hatással van rájuk, ha például egy kisgyermeket látnak kéregető anyja ölében..

A budapestiek elsősorban munkát adnának a hajléktalanoknak, illetve különféle intézkedésekkel a munkavállalásukat segítenék elő, és a munkáltatókat is szívesen támogatnák abban az esetben, ha hajléktalanokat foglalkoztatnának. Az utcán élő emberek gyakran nem, vagy nem piacképes végzettséggel rendelkeznek, ezért **a budapestiek hasznosnak**

tartanának a részükre kialakított átképzési programokat is, amellyel szintén elősegíthetik a munkába állásukat.

A hajléktalanok jelenlegi lakhatási helyzetének megoldását is fontosnak ítélik a budapestiek: ezt a problémát elsősorban **további hajléktalanszállók építésével, több férőhely kialakításával** orvosolnák.

Megoszlanak a vélemények a tekintetben, hogy a hajléktalanok valóban maguk tehetnek-e arról, hogy ilyen nehéz helyzetbe kerültek. Ugyanakkor számos megkérdezett érzi úgy, hogy **a hajléktalanok nagy többsége találna munkát magának, csak nem akar dolgozni**, valamint hogy a hajléktalanok több pénzt keresnek kéregetéssel, mint egy átlag budapesti fizetése. Néhányan úgy érzik, hogy hajléktalanok is tehetnének sorsuk jobbra fordítása érdekében, de alig vannak olyanok, akik magukra hagynák őket, akik nem nézik jó szemmel a támogatásukat.

Szinte minden budapesti szívesen támogatná a hajléktalanokat, hogy beilleszkedhessenek a társadalomba, amely nem csupán emberbaráti szeretetből fakad, hanem a budapestiek szeretnék elkerülni a hajléktalanokat, nem szívesen találkoznak velük az utcákon, aluljárókban.

Bár a megkérdezettek kétharmada elismeri, hogy **a hajléktalanoknak ugyanúgy joguk van használni minden közterületet**, mint bárki másnak, **sokan nem látják szívesen őket sem a belvárosban** (a válaszadók közel harmada), **sem a tömegközlekedési eszközökön** (válaszadók ötöde). A budapestiek közel fele vélekedik úgy, hogy a hajléktalanokat ki kellene tiltani az aluljárókból szemben azokkal, akik szerint télen meg kéne engedni, hogy a hajléktalanok a metróban aludhassanak (válaszadók ötöde). A fővárosi lakosság kétharmada egyenesen úgy véli, hogy **kényszeríteni kellene a hajléktalanokat, hogy használják a hajléktalanszállókat és ne az utcán aludjanak**. Elsősorban a nők és ezzel összefüggésben az idősebbek alkalmazzák a kényszerítő eszközöket a hajléktalanok szállóba terelésére, vélhetően ők tartanak az utcán, aluljárókban élő emberektől.

A közelmúltban a VII. kerületi önkormányzat karfákat szerelt a közterületi padokra, hogy a hajléktalanok ne fekhessenek rájuk. **A budapestiek több mint harmada vélekedik úgy, hogy helyes volt a karfák felszerelése a padokra**: ők elsősorban a padok funkcióját vélik így elveszteni, úgy gondolják, **hogy a pad nem arra való, hogy hajléktalanok feküdjenek rajta**. Sokan vélekednek úgy, hogy **a hajléktalanoknak inkább a szállókon kellene aludniuk**, és nem az utcán. Néhányan esztétikailag nincsenek kibékülve a látvánnyal, hogy a pado-

kon hajléktalanok alszanak, míg mások betegségektől tartanak, amiket így kaphatnak el, valamint kifogásolják a hajléktalanokkal együtt járó szaghatásokat.

A megkérdezettek többsége azonban nem helyesli a VII. kerületi padok karfával való ellátását: ők úgy vélekednek, hogy mindenkinek joga van ott ülni és feküdni közterületen, ahol akar, valamint sokan úgy érzik, hogy a padon alvás legalább megoldás volt – még ha nem is a legjobb – a hajléktalanok számára, hogy legalább ne a földön feküdjenek.

